

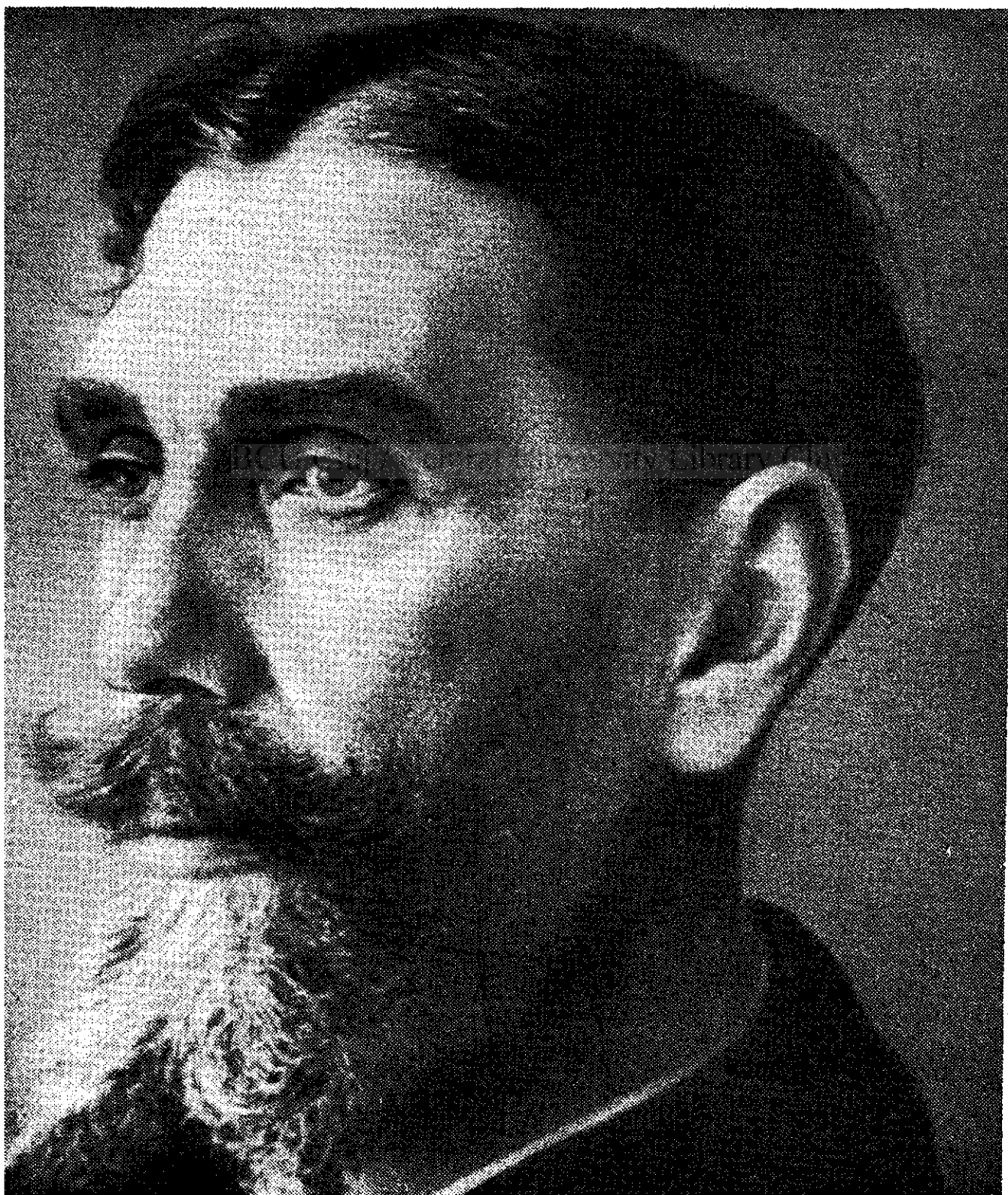
Universul

Anul XLIV Nr. 29

15 Iulie 1928

5 Lei

Interar

IOAN MINCU

C t i t o r i i

IOAN MINCU

În modestul local al Școlii de Arhitectură de pe str. Israelită, era mare mișcare în iunie 1898.

Arhitectul Ion Mincu, de curând numit profesor al Școlii de Arhitectură, de către Spiru Haret, era așteptat la judecarea lucrărilor, în urma căreia urma să se facă clasificarea elevilor, cari au lucrat în comun în acest an de muncă după înființarea școlii de Arhitectură.

Toți elevii școlii, dar mai ales foștii elevi ai primei școli de Arhitectură a soc. Arhitecților Români, așteptau cu înfrigurare și nu cu puțină teamă judecata lucrărilor lor, de care depindea clasificarea lor în anul II, sau anii mai înaintați ai școlii.

Nu cunoșteam pe Mincu, puțini elevii îl cunoșteau, dar după respectul cu care se vorbea de Arhitectul Mincu, chiar de profesorii — arhitecți ai școlii cari ne lăseau impresia că Mincu ne va judeca deopotrivă pe noi elevii, cât și pe ei, profesorii noștri — o oare care teamă ne stăpânea pe toți și sosirea lui Mincu era de toți așteptată.

Înalt, cu o figură prelungă, osoasă, încadrată de un păr bogat ondulat, o barbă bifurcată cu mustați cari acopereau buza superioară răsfrântă, marcând o ușoară ironie și ochii adumbriți de sprâncenele-i stufoase, făcea impresia unui om elegant, polițicos, stăpân pe sine și gata a stăpâni pe alții, dar respira bunăvoință și ceva din misticismul marilor artiști. Văzând pe judecătorul nostru, ne-am mai liniștit și am așteptat astfel rezultatul judecății lui. Mincu a judecat și a judecat cu dreptate și cu pătrundere pe cei ce urmau ai fi de la acea dată elevi, moniți a deveni după el și prin el discipoli ai Artei Naționale a Arhitecturii.

„Cu băcții ăștia fac treabă“ a spus el după examinarea amănunțită a lucrărilor, în compoziția cărora pe lângă un amestec naiv de forme și materiale disparate, erau scânteceri de talent și pricepere de buni desenatori. Mincu a înțeles aluatul sufletesc din care va frământa și turna pe viitorii arhitecți meniți a schimba aspectul eterogen al arhitecturii Țării și s'a pus pe muncă.

În al 2-lea an al școlii, primul an de profesorat al lui Mincu, concepția arhitecturală a proiectelor noastre, a luat o nouă înfățișare, multe din deprinderile naive ale elevilor fură pe rând — când cu bunăvoință, când cu străjnicie, înlăturate și înlocuite cu un spirit serios de autocritică, atât de greu de posedat și atât de necesar artiștilor, cari înainte de a fi judecați de alții trebuie să se poată judeca ei înșiși.

Astfel s'a născut și la finele celui de al 5-lea an al Școlii. Oficiale, munca sa și a tuturor profesorilor școlii, culmină printr-o manifestație publică: Prima Expoziție a lucrărilor elevilor

Școlii de Arhitectură, se înfățișă publicului în marea rotundă a Ateneului Român, Expoziție care pe lângă că atrase atenția publicului nostru cunoscător, se bucură și de marea faoare de a fi vizitată și apreciată cu elogii, de către Regele Carol I.

Școala Națională de Arhitectură recrută primul triumf. Mincu creia școala, școală Românească, în care elementele arhitectonice ale vechilor noastre monumente și rămășițele de artă atât de puțin luate în considerație până la acea epocă, fură pe rând cercetate și interpretate cu o rară măiestrie și cu o adâncă înțelegere a valorii lor artistice. Formele naive și incomplete, ca și frânturile doinelor noastre, fură chemate a se așeza frumos, în compozițiile de arhitectură, fie-care după valoarea lor și a forma simfonia arhitecturii Românești, care va trebui să ajungă prin artiștii români la Marea simfonie a Arhitecturii Naționale.

Școala lui Mincu în Arhitectură a fost atât de puternică încât aspectul Capitalei și al arhitecturii Țării se schimbă în ultimi 30 de ani, îmbrăcând o haină plină de poezie și de înțeles.

Dar Mincu fu cap de școală, promotor de idei artistice și muncitor priceput ajutat de studiile superioare puse în serviciul marelui său talent, de o cultură artistică neîntrecută, o imaginație fecundă ajutat, de un talent de abil desenator și cu un suflet de adevărat apostol al Artei. Mincu radia în jurul lui numai concepții superioare de artă și nu numai arhitecții, dar pictorii și sculptorii vedeau în el un judecător competent al operelor lor și un îndrumător prețios. De aceea sculptorii cu renume ca Vasilescu, Stork, Spăte în arta statutară; Ditz și alții în sculptura decorativă, luerau bucurorii cu Mincu, supunându-se îndemnulului lui.

Cei 4 Evangheliști ai monumentului lui Evloghie Gheorghitief din cimitirul Belu, sunt realizarea sculptorilor noștri Stork și Spăte, în care mare parte de merit revine profesorului arhitect Mincu.

Literația se bucură și ea de pana lui Mincu și articolele lui scrise în Literatura și Arta Română, revistă pusă sub direcția prietenului său N. Pătrașcu, adăpostește comori de grai româneș și de concepții și teorii artistice și estetice în care intră și o însemnată documentare artistică.

Elevii lui Mincu, continuau brazda pe ogorul arhitecturii naționale și multe opere frumoase de arhitectură răsplătiră munca comună a profesorului și elevilor.

Azi când noi curente se manifestă în arhitectură și în artă în genere, ne putem întreba: oare am epuizat noi, ca în apus toate posibilitățile de realizări în arta arhitecturală românească? Suntem siliți să căutăm forme noi, ne

mai având posibilitatea a crea nimic interesant în arta națională? La care întrebări răspund categoric: Nu!

Manifestările arhitecturii românești oricât de frumoase și interesante, n'au ajuns la apogeu și așteaptă pe artistul care să înțeleagă și apoi să continue pe marele maestru Mincu.

Și fiindcă vorbim de Mincu, de școala lui Mincu și de stilul românesc parcă văd încă pe unii întrebându-se cu sau fără sinceritate: Există oare stil românesc? Acestora le răspund: Câtă vreme există un grai românesc, un suflet românesc, există și un stil românesc. Orice formă de influență străină, trecând prin mâna meșterului român, a fost deformată sau îndreptată, a fost interpretată și realizată după simțul și priceperea sa, după materialul și uneltele de care a dispus dând astfel lucrării un caracter personal specific românesc.

Mincu a înțeles valoarea documentară a acestor sacre rămășițe ale artei strămoșești și printr-o interpretare măiestră a ajuns la lucrări de reală valoare artistică. De aceea la ultima sărbătoare pe care întregul corp al arhitecților români i-o făcea lui Mincu, drept proteste contra înlăturării marelui lui operă, Palatul Comunal, Mincu cu o voce stinsă înecată de lacrimi ne spuse:

„Școala românească în meseria mea eu n'am învățat. Puținul, foarte puținul ce știu l-am învățat în lume departe. Când m'am întors în țară singur cum mă simțeam am răscolit și am cercetat o bisericuță, o casă veche și alte vechituri, fleacuri de astea și am crezut că se poate face ceva cu ele. În ochii mei, ele erau ca niște rădăcini sănătoase ale unui arbore rupt de furtună și am încercat să pun altoiul meu peste ele. Azi spre bătrânețe, văd că altoiul a s'a prins, că a dat lăstari și cred că ele vor ajunge departe“.

Acesta a fost Mincu, marele arhitect român, capul școlii renașterii arhitecturii românești.

Mincu s'a manifestat în toate ramurile arhitecturii: civile, religioase și funerară. Operele sale mai de căpetenie sunt: casele Vernescu și Monteoru, ambele transformări și amenajări de o bogăție și frumusețe inferioară remarcabilă. Casele generalului Jacques Lahovari, Robescu din Galați.

Palatul administrativ din Galați cu o fațadă originală în care se vede puterea de interpretare a maestrului, care imitând frizele tăcute în tencuială ale caselor țărănești din Gorj, Buzău etc. a desemnat o friză frumoasă suprimând arhitravul, Steriotomia arcadelor trilobate sunt corect studiate. Plafonul sălii de serbări atât de reușit ca linie și culoare, inspirat din tavanele palatelor venețiene cu o pronunțată nuanță originală a fost și este admirat de vizitatorii străini ai portului Galați.

NOTE BIOGRAFICE

Arhitectul Ioan Mincu s'a născut la Focșani în anul 1851.

El a fost fiul unor agricultori cu dare de mână din județul Putna. Școala primară le-a învățat la Focșani, iar liceul la București la Sf. Sava. Atât în cursul primar cât și în cel secundar el a fost un strălucit elev, fiind totdeauna premiantul I, șeful de promoție al seriei sale.

După ce și-a luat bacalaureatul, a urmat cursurile școlii de belle-arts, odată cu acele ale școlii de poduri și șosele din București.

Le-a absolvit pe amândouă și și-a luat diploma de inginer cu mare distincție, fapt care a atras atenția ministrului de resort de pe atunci, **Obedenaru**, care l-a trimis — în urma examenului depus, — la Paris, cu bursa statului.

Acolo, Ioan Mincu s'a înscris la „Ecole de beaux-arts”.

Fire muncitoare și dotat cu o inteligență scilicet, Ioan Mincu, deja inginer dela București, a câpătat la Paris cele mai mari distincții cari le poate dobândi un străin (afară de prix de Rome dat numai francezilor) luând medalia de aur și diploma de inginer-arhitect cu cele mai mari laude, cum în țară la noi n'a fost nimeni până atunci și nici până azi.

Reîntors în țară, (deși i se oferea o situație bună în Franța unde putea să facă carieră strălucită, dar pe care a refuzat-o însă) s'a așternut pe muncă dând la iveală opere cari au rămas și astăzi în admirația tuturor.

Cele mai de seamă opere ale sale sunt: Casele Vernescu, actualul minister de industrie și comerț, casa Monteoru din calea Victoriei, bufetul dela șosea, casa Jacques Lahovary, anexă a minist. muncii, etc.

Apoi, mausoleurile dela Bellu: Evloghie Gheorghieff; Cantacuzino; Mihai Ghica (fost director al Poștelor); Biserița în stil național a lui Jaques Lahovary; monumentul lui Eugen Stătescu, etc.

Tot arhitectul Mincu a făcut și monumentală clădire a Palatului de Justiție din București. Planurile fusese lucrate de un arhitect francez, dar arhitectul Mincu le-a executat făcând modificările și adaptările necesare. Așa că s'ar putea spune: Palatul de justiție este tot opera lui.

El a înființat societ. Arhitecților Români, și a fost președintele ei. În 1898 a fost numit profesor la Școala de Arhitectură.

În viața politică de atunci s'a distins ca un luptător cinstit, alegându-se deputat de mai multe ori.

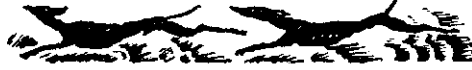
A murit la 1912 în vârstă de 61 de ani.

G. S.

cărui elevi participanți la acest concurs au căutat pe această cale să pună în valoare motivele din compoziția maestrului: „Ospelul Comunal”.

ARHIT. S. VASILESCU

adevarate

Despre viața intimă a lui Mincu vorbește destul de elocvent și de caracteristic „Marin Gelea” al lui N. Pătrașcu. Bolnav, lovitura ce i s'a dat prin îndepărtarea lui de la executarea proiectului primăriei Capitalei, boala i s'a înrăutățit și desgustat, amărit s'a lăsat pradă boalei fără a-i opune vreo rezistență, fără a

Cităm încă Palatul Băncii Comerțului din Craiova; plafoanele și mobilierul palatului Justiției din București, palat executat sub conducerea lui Mincu după planurile arhitectului Bally din Paris, toate de o compoziție armonică bine studiate. Școala centrală de la grădina băncii având o fațadă caracteristică și expresivă cu o arcadă în curtea interioară deosebită prin eleganța trilobililor și colonetelor care o formează.

Mobilierul și catapeteazma Catedralei din Constanța.

În arhitectura funerară: Mausoleurile din cimitirul Belu al familiei Ghica în care a reușit atât de bine în linii sobre și asociază piramida egipteană cu cupola bizantină. Capela lui Evloghie Gheorghieff în care bogăția materialelor și formelor ne-au dat o bijuterie a artei funerare românești; Monumentul lui Eugen Stătescu bine caracterizat și cu totul original. Monumentul familiei Cantacuzino în care formele sobre se asociază cu bogăția de detalii și cu sculptura simbolică. Tot în acest gen cităm mo-

La inaugurarea Palatului de Justiție : Regele Carol I, arhit. I. Mincu, general Algiu

mentul fam. Simionescu-Râmniceanu din cimitirul Focșani. Intr'alt gen e concepută capela generalului Jac Lahovary din cimitirul Belu.

Compoziții nerealizate sunt: Fațada Ministerului de Război de o rară frumusețe de interpretare a caracterului sever al secolului al XIX-lea, operă de ale cărei urme nu s'a născut nimic.

Primăria Capitalei, proiect care este o veritabilă simfonie de forme și culori răsunătoare din nefericire neexecutată prin îndepărtarea marelui Mincu de la realizarea operei sale.

Operele lui Mincu sunt puține la număr, dar însemnate ca originalitate și valoare artistică. Bogatul material rămas de la arhitectul Mincu a fost și va rămâne de inspirație pentru mulți arhitecți. Ultimul concurs al Palatului Municipality Capitalei s'a resimțit puternic influența arhitecturii lui Mincu, ai

incercă vreo vindecare, neascultând de sfaturile și îngrijirile familiei și prietenilor — o adevărată sinucidere — și astfel se stinse Mincu în anul 1912 în al 61-lea an al vieții sale, regretat de toți câți l-au cunoscut, plâns de elevii lui care au perduț prin moartea lui Mincu pe profesorul iubit până la adorare, pe creatorul veșnic fecund, de la care se așteptau încă multe lucrări de valoare. Elevii săi strănși în cercul ce-i poartă numele au ridicat pe mormântul lui în cimitirul Belu, aproape de capod-operele arhitecturii funerare tăiate de Mincu o modestă troiță de lemn care vorbește cu atât mai mult sufletelor înțeleghătoare, cu cât este mai simplă.

ART. S. VASILESCU

P O E Z I E

IOAN GEORGESCU

BISERICA PĂRĂSITA

Pe spinare de colină, alungată prin zăvoaie —
când aruncă dimineața-ude femeii de ploaie —
stă scăpată pe o rână, cu altarul prins pe umeri,
O biserică adunată, între cruci ce nu le numeri.

În ocolul de zidire, cu icoanele împărțite —
umbă temerea în trosnet, printre străni nelocuite —
ca o șgură nălăturată, petrecută de tăcere,
să vegheze adăpostul-ee se macină'n durere.

Multă pace stăpânește, acest vechiu Așezământ,
Nu s'asteaptă nici o vorbă, nu s'ascultă nici un cânt.
În mijloc un candelabru—cu lumini închipuite —
mai deschide'n golul tâmplei, umbre'nțoarse limpezite,

Desvelit de mărturie—cu chivotul — mâini plecate —
zace-avonunțins pe spate, chemând liniști ferecate,

Cineva doar sapă'n noapte-gropi cu țipăt de mutare;
e țipăt de cucuac — ce se leagă în... uitare..

PETRE STRIHAN

RISIPIRE

Vai ție, suflete de-atâtea ori stingher..
un fum albastru'n zări mânat de vânt
ce și-a purtat doar umbra pe pământ,
un vis al visului curat și nou
ce s'angănat cu propriu ecou,
te-ai risipit în spații și mister,
un suflet larg, înseninat, stingher..

Te-ai risipit, te-ai risipit, te-ai risipit..
te chem de unde încă nimeni n'a venit,
te chem îngândurat, străin și trist,
cu înțoiala dacă mai exist.

Pe drumu-aerian pe care-ai mers,
atâtea urme 'n urma ta s'au șters..
Cu florile ții-ai îmbinat parfumul,
dar ele, ca făclii, îți luminară mai departe drumul.

Și subțiat, din floare 'n floare mai ușor,
lăsați ceva din viața ta în visul lor,
până ce astăzi ai rămas un mit,
un suflet destrămat, pe pretutindeni risipit,

Vai ție suflete de-atâtea ori stingher,
necunoscutului zadarnic te mai cer;
mă mulțumesc pe-acelăș drum, fără popas,
să mă întreb în câte suflete-ai rămas..

AL. O. TEODOREANU

MASCARICIUL VALATUC

În Hronic, Vel-Postelnicul Bulbuc,
Ce-an scris cu cinstă și cu adevăr,
Au pomenit la curtea lui Ciubăr,
De-un măscărici, anume Vălătuc.

Era ghiduș, isteț în toate cele
Și vesel peste poate măscăriciul,
De'nțepător la glumă ca ariciul,
Și nu cruța bătrânele giubele.

Când se mbăta, pe toți îi lua 'n răspar,
Și veșnic era beat, pe cât se spune,
Ci straje gurii lui neștiinț pune
Și lui Ciubăr, toț el i-au zis Ciubăr.

Iar Manea, ce băuse trei ocale,
Cum nu avea, se vede, altă treabă,
La capul mesei s'au și dus în grabă,
De l'au pârât pe loc Măriei Sate,

Făcutu-s'au Ciubăr atunci ca șecla,
Nu că era de felul lui ciudos,
Dar prea era de tot burduhănos
Și nici ca cum nu i-au plăcut porecla.

Și-a glăsuț Spătarul: „prea te'nțreci”,
Lovindu-l pe spinare cu cizmeul,
Și'n ghionța rau dat pe scări de-a tăvălucii
Și l'au închis apoi pre el în beci.

Dar Domnul, milostiv cum nu sunt doi,
Ca n'ar putea pământul să-i încapă,
Au hotărât să n-l mai tragan țupă,
De-o bea Cotnarul tot dintr'un butoi.

Și'n ziua ispășirii crudei păre,
Erau, pe lângă țețele cinsute,
Popori și juzi, în haine împodobite
Gealați buzați, cu mâna pe satăre

Rostogoleau argații buji umflate,
Că-i pastrator de datnu Vocevodul
Și'n pravili este scris sa bea norodul
Atunci când face Domnul dreptate.

Ci măscăriciul, pehlivan de soi,
Cun șfredel spintecând butoiu 'n burlă,
Sugea c'un pai și se facea ca-i turtă
Până s'au scurs tot vinul din butoi.

Gealații, aprigi, mormăiau în barbă,
Înfricoșați de-așa beșivănie,
Și nu vedeau, privind cu dușmănie,
Pe dedesubt, cum curge vinu'n iarbă.

Iar măscăriciul s'a rostogolit pe spete,
Zicând că mult îi place așa vin
Și jale-i e că prea i-au dat puțin
Și lui acuma tare-i este sete.

Și cum juca pre bufile deșarte,
Pe când prostimea toată chiuia,
S'a veselit veliți boerii foarte
Și mult s'au minunat Măria Sa.

PARIGORIA LUI OANCEA

SARMANUL KLOPȘTOCK

— Și zi așa coană Bălășico, gata-gata să-ți spargi casa la vreme de bătrânețe! Inserarea se așterne domoală în luncă, adâncindu-i conturul în păcla întinericii care își cerne negurile în erburii.

La surlă e clacă. S'au dăduleit hoțomanii la bestană și svântă pepenii dela un cap. Nici jändärmăria nu le mai poate da de hac.

La anchetă făptașii se amestecă, se jură de mama focului, se leapădă de furtișug cu gură de foc, se blestemă de curge jărăna și se bat cu pumnii în piept — pă cum că ei ar fi din *altu sat!*

Plotonerul Turculeț raportează la centra că autorii au rămas necunoscuți și podul paracliserului Oancea se distruge pă bună dreptate.

Paracliserul Oancea e dus după lemne, cu bon dela oraș pentru pădurea Râșoasa.

A dat în grija muicerei să doarmă la bestană. L'au simțit ucigașii că e plecat din sat și mare minunăție dacă în noaptea asta desbrăcații n'or rade toți boșarii de pe pământ. Nu e vorbă, Oancea, — filotim cum este — nu s'an opune, ca bun creștin, să se răcorească și altul din poamele lui Dumnezeu. Dar omul ține morțiș să iasă el întâi cu trufanda la Sfânta Maria, la liserică. După aceea împarte el cu mâna lui feliile, cu lumânările aprinse, gustă și el după ei și în urmă ghiordanii or mai fura dacă or fi dibaci; dar numai să apuce el întâi să împlinească datina. Dar până atunci nu vrea să știe că derbedeii au dat iama în ogorul lui. De aceea coana Bălășico la invitația paracliserului și-a luat femeia dăsağa, carabina cu *repeleții*

și pe Osman, ciutu fără urechi, cu colții afară și cu fălcile de leu să doarmă în surlă. În surlă s'a mai ingrămădit și altă lume, dornică de clacă. Bălășico și-a pitit arma în trifoi, a pestat pe Osman în buruienile islazului și și-a răsucit pe genunchi o figară butucănoasă. Conversația a început-o Saffa săpălătoreasa, înghesuită aci în surla lui Oancea, ca să facă și ea de curaulă cu Bălășico, pentru niște porumb, hotar cu locul paracliserului și în care s'ar fi prăsit și acolo, dela un cârd de vreme, niște urme de tâlhari cari sgâmbăce cotolanii dibuindu-i dă boabe.

— Păi cum ziseși d-ta, — cât p'aci să-mi risipesc gospodăria acum la ceasul morții! Oancea să-mi poarte ocară și tot el să-mi poarte și păcatu! Dacă i-a intrat cumânului bândăcuri de alde-astea în cap și s'a luat după bazaconiile mahalagiilor! Zor nevoe că îl înșel cu telefonistu dă la Ornești — cu femeie bătrână ce mă găsese și pă d'asupra și cu copil în pântec!

— Da cum i-a abătut omului așa d'odată pă ne pusă masă?

— Iacă așa, cum i se nazără nebulului. Cumătru Mieluș era priciptor în „*Matu-Spartă*” și umbla cu încasările după oameni — om înșurat și el — și ea tot în poziție ca și mine. Într'o noapte s'a umflat Argeșu d'a trecut zăgazu s'a umplut podu dă la abator. Cumătru Mieluș taman săntoreca cam pă înșurat din Tântava, dă la niște pretafii. Omu n'avea faiton — își făcea daraverile pă jos, Podu, plin dă apă până în parapete. Cumătru a ocolit. Aveam un bordei la zarzavatură, în lunea din spatele chimifierului. Pungașii ne diluise și acolo avutul. Oancea era dus cu popa la un maslu și eu am înopțat în bordei, ca și acuș, la pândă.

— Cioe, cice!

— Cine-i??

— Oameni buni!

Trone cumătru Mieluș peste mine ca să-l găzduese până s'o scurge Argeșu, numai noaptea asta, ca să poată rumânu a doua zi să treacă, în sat în Tigănie. Bordoiul era dincolo de Argeș, în nisipurile Crivinii. Forfoteam un pepene cu lipie. Musafirul, care era și o firimitură de rubedenie cu noi, de, — dă-i și lui din pepene, — jinduia omu și nu era politicoș să-l refuz. Cum zic, ciuguleam amândoi din boșar. Copiii erau la pășune. Argeșul viaia. Într'o vreme auz pă Osman că să dă! Cine să fie? Rumânu meu trebuia să adăste și el la o gazdă pentru că apele stăteau tot pă pod. Maslu era dincolo de Argeș, în Ogreneni, așa că, și el ca și cumătru Mieluș, trebuia să aștepte scurgerea apei ca să vie în bordei. Osman îi conțeni asmuțitura. În zarzavat tuși deodată

cineva. Am asvârlit pepenele și am eșit în prispă. Cine crezi că era? Hoțomanu dă Oancea — venise pitit în buruieni, chip ca să mă prinză! Am intrat în bordei. Cumătru Mieluș dă să-i întindă mâna. Mocofanul meu i-a dat-o la o parte! Ce crezi că s'a întâmplat după asta? Gata să se ia cu cuțitele! I-am lăsat încercări și m'am pitit în marginea satului. Ce s'o mai fi petrecut în bordei, nu știu. Nebunu meu n'a mai dat p'acasă — mă citase în divorț!

— Te-ai înfășoșat?

— Da dă ce să nu mă înfășoșez, ce, nu care cunva furasem ceva? Ba mi-am cărat și copiii cu mine la judecată.

— De ce nu te împaci, măi creștine, cu femeia? Mai bate-ți drumurile oameni cu copii ce vă găsiți!

— !!!???

— Ce ț-a făcut femeia?

— !!!???

Jerpelitu amuțise. Pasămi-te dă frică, i se încheștase zăpăciturii gura și nu mai știa cum s'o dreagă.

Judecătorul dă celo, — D-zeu să-i dea sănătate, — tot bătea cu pumaul în masă răfoindu-se către mangafaua mea:

— Ei, ce ai de spus? Ce motive ai de despărțenie?

— Motivele este că i-am prins!

— În ce fel? Explică!

— La pepene!

— Furau din pepenii D-tale? Acesta nu ar fi un motiv determinat de legiuitor pentru despărțenie!

— Mâncau amândoi dintr'o felie!

— Ei și?

— !!!???

— Vorbește!

— Păi dacă mâncau amândoi dintr'o felie, copilul cu care acuș e grea, nu e cu mine! Nu-l recunosc!

— Dar bine, măi rumâne de D-zeu, fi-poi eu în judecătorie cât m'a luat gura: păi în scara aia când m'ai prins mâncând cu cumătru Mieluș dintr'o felie, eu nu eram grea cu copilul mai dinainte? Cum te-am înșelat atunci?

— !!!???

— Ei?

— De, se prea poate ca muicerea să aibe dreptate!

— Atunci?

— Retrag formule!

— Bine faci!

— Te pomenești că pe deasupra ai mai avea și vre-o pretențiune?

— Cam așa ceva.

— Care anume?

— M'o fi înșelat nu m'o fi înșelat, nu știu! Dar să dea Dumnezeu să iasă copilul cu ochii negri ca ai mei, să-mi semene mie — barem atâta... cu să pot să astup cel puțin gura lumii!

F O C U L

AURELIU CORNEA

El observă că nevastă-sa numai în aparență îi vorbește lui dar în realitate altuia din spate: un vlăjgan frumos tânăr și părilit de soare, cu sacoul scos, prin cămașa cărui se desena un piept vemic și muschiulos, când mai cu seamă bătea vântul și movul cămășii se lipa de el. Tonul și cuvintele ei nu mai erau ca de obicei. Nu se mai vedea în ele plictisală, nu mai erau rostite neglijent, chiar schilod, nu mai spunea frazele pe jumătate. De astădată aproape le căuta, le rostea cu atenție cât mai întregi, mai rotunde și mai frumoase; aproape se alina.

Astfel nu o văzuse el cochetând decât când a cunoscut-o întâia dată. Ochii nu i se mai mișcau lenoși, decolorați și parcă uscați ca mai înainte. Tinerețea umedă din ei, culoarea lor proaspătă și vie, o făcuseră de nerecunoscut. O îndepărtară de el cu zece ani. Îi dădea cu amintirea în timpul întâmplărilor din a-junul căsătoriei. Zâmbetul din ei îl furnică neobișnuit, ca acel al unei străine frumoase, ori ca acel care însoțise primele lor sărutări. Vestejeala de pe fața ei dispăruse odată cu plictiseala. Obrajii frăgeziți ca prin minune erau animați de diferite mimici ale feței necunoscute de el până atunci, și strălucneau parcă, atât de mare-i era dispoziția sufletească. Broboanele invizibile de sudoare, topise pudra, iar vopseaua roșie de pe ei, combinată cu sângele care împropișă, nu mai părea fard. Mișcările moi ca de habă acum erau ale unei copile de 12 ani...

Îi era necaz de naivitatea lui, căci înainte de a pricepe cauza acestei reînvieri pe nesimțite se molipsise și el însuși înfățișându-se la fel.

Îi fugise toropeala, prinsese a fredona și a o strănge de mână zâmbindu-i ca unei străine. Începu să-i placă locul unde luaseră masa. Copacii fragezi ai primăverii de pe marginea lacului unde se aflau, numai fosneau uscat și nu i se mai păru că se întind ca niște ființe în agonie, ei că-și împreună vârful pentru a-și sopli zâmbind, iar când îi înepărta vântul prea tare fluturându-le frunzile, i se părea că râd în hohotele calde și mângâitoare ale veseliei bune. Oamenii nesuferiți mai înainte, din bărci, nu i se mai păreau drazi, dar despre lacul verde nu-și mai zicea că e de otravă. Admira în luciul lui freamătul copacilor ori cerul albastru și rotund pe care norii albi și mici pluteau ca niște batiste în apa sânelată dintr-o baie.

Îi venise și lui chebul să trănănească și chiar de multe ori o întrerupse din vorbă pentruca să continue el; iar scaunul îi scârțâia dedesupt, îi scârțâia de zor ca și al ei. Convingându-e dintr'un răs trimis prea pe față celui din spate, se prefăcut tot într'un huet și nu mai văzu nimic un timp, deși se nita în toate părțile fără nici un scop, fără să vrea.

— Cum de nu mi-am imaginat că nu-reamă nutra mea n'o poate însufleți astfel, gândi înecat de bătaie înimii, fiindu-i frică s'o privească.

Apoi în creierul lui pustiu intră cu ecou melodia nesuferită, parcă batjocoritoare, a fanfarei îndepărtate. Îi se păru intenționat îndepărtată și ascunsă pentru ca să n'o găsească...

„Oa ha ha ha ha” răsună apoi orăcăitul sarcastic al unei broaște.

O salcie plângătoare a cărei ramuri mișcate de vânt curgeau în jos ca o verde tășnă uriaș din mal, i se păru că e izvorul de venin din care se alimentează lacul.

Însă cu acelaș ecou cu care-i intră în creierul pustiu melodia săcătătoare, îi pătrunse și în suflet o bucurie stranie. Vedea că nevasta nu știe că e descoperită și observată de el și gândi că prin puțină șiretenie, ar putea să-i lase drum; iar în acelaș timp să constate până unde poate să ajungă această femeie, care-i protinde mereu să-i fie credincios și de a cărei accese de gelozie era asfixiat. Cu bărbăție începu să o privească atent. Îi se părea că privește nevăzut din dosul unei uși printr'o borbă de cheie. Fulgerul indignării trecându-i prin inimă, cu cât se topea cu atât lăsa în ea o rană usturătoare care săngera dușoșie. Simtea o așa de mare milă de el încât își puse coatele pe masă și capul în mâni, doborât; cu însuflețirea de mai înainte stinsă. Veselia și răcneteale ca de urangutani ale celor din bărci îl făceau să-și înfugă unghiile în obraji. Copacii de pe marginea lacului de astădată verde ca veninul, i se păru că s'au asociat cu fanfara și râd împreună cu licaușca de el, în hohote.

— Cât de mult mă iubești tu, îi spuse el aproape cântat, dureros, cu o ironie pe care căuta s'o ascundă.

Ea întrerupse brusc trănăneala, dar nu surprinsă, căci bănuise în el o schimbare suspectă. Totuși scăpăratal tăcerii care arseese firul vorbei fu atât de scurt. Parcă-și acoperise gura cu palma. Zâmbind îl cercetă atentă, să priceapă senzual cuvintele. Dar văzu niște ochi sinceri și calzi, niște obraji buni și alinațori ca pânea și o seninătate în toată fata, care o liniști.

Și îl strănse de mână, zâmbind mai semnificativ.

— Nu-i așa că mă iubești mult? mai întrebă, strângând-o și el bucuros că o relințește, stricându-i din plăcere și că nu-l pricepe. Căci replicile lui le considera drept ciocănituri date de el în usa de după care i se părea că privește; tăcerea bruscă a femeiei și cercetarea atentă asupra lui, era fuga ei la ușă și deschiderea precaută să vadă cine ciocănește, iar drăgălășia ce el dădea ochilor și seninul de pe față, fuga lui într'o ascunzătoare. Satisfăcut că nu-l vede îi mai strigă răzând în sine, bălându-și joc de ea:

— Nu-i așa că mă iubești mult?

Femeia iarăși îndreaptă privirile spre el, zâmbind de astădată mult mai îndolnic, privindu-l mult mai atentă, strângându-i mâna tremurând enervată cum ar strănge mânerul ușii pe care vrea s'o deschidă iarăși. Pe fața lui, însă aceiași drăgălășie, căldură și sinceritate cili. Totuși întrebă nedumerită și fricoasă, dar încludată, cu sprânconele apropiate și fruntea încrețită, ca și cum ar striga: „cine-i acolo”? în tăcerea și pustiu unu colidor:

— Ce ai?! Nu te înțeleg?! Ce ai pătit?!

El luă capul din mâini ascunzând suspinul și arătând cât mai aparent zâmbetul; apoi duse halba la gură, pe care o bău până la fund. N'avea ce să-i răspundă și punând halba pe masă scoase o oglinjoară rotundă de luzunar apoi se

uită în ea, pentru ca să facă ceva în aceea tăcere care se cerea alungată.

Se găsi și el atât de bine cum de mult nu-l arătară oglinzile. Pornise cu ea spre această grădina pentruca în cele din casă prea se vedea îngălbenit și îmbătrânit. Acuma stătea în cumpănă dacă nevasta arăta drăgălășie pentru cel din spate. Dar îndoiala repede îl năpădi și-și aminti că întinerirea îi venise din aceea a ei.

— „Aceasta din spate, cu tinerețea, frumusețea și vigoarea lui a însuflețit nu eu, gândi uitându-se în oglindă fără să se mai vadă; ținând-o în dreptul feței mai mult ca o pavăză în contra privirilor cercelătoare ale femeiei.

Vlăjganul frumos cu jumătatea de trup numai în cămașa mov cu dungi albe, venise lângă ei plin de răcoare de pe lac. În luntrea care-l adusese se mai aflaua bărbat și o fată tinereca și ei. Acum de-aia își amintește cum îi fixa nevasta și văzlea spre ea din ce în ce mai iute și mai vânjos. Sub mâinile cămășii sflecate, se bănuia mișcarea mușchilor. Își mușca buza de jos prinsă între dinți de câte ori trăgea vâslele spre el. Însă fel încât se putea spune că trage o femeie care i se împotrivesc de formă. Puterea lui simecea barca și capul luntrei înainta spre ea aproape în salturi. El văzuse aceasta dar nu dăduse importanță; era în niște momente când nu se gândea decât la el.

Parcă avea intenție să o izbească să o pătrundă și cu luntrea nu numai cu privirile lui senzuale de brodă.

— „Cum de nu mă jignit această” gândi el făcându-se mereu că se uită în oglindă. Ultima prăvălire pe vâsle cu vâslele, izbi barca cu botul de chinga de la mal și apa tăsi deodată înălțime, împrescându-i pe-amândoi. Senzele vlăjganului fu nenumerate, călduroase, zâmbitoare și pline de sinceră căntă; el însă supărat, avea aerul că nu le primește. Parcă-i spunea: „cine ești neghiob ca totuși această din bărci și ai fost scuzat de mult deci nu mă înșta”. Își scutura cu delicatețe mâinile, lenevos, cu o nutra acru, fără a da dăca ochii o singură dată la el, oșcă dea feții o mimică distinsă.

Nevastă-sa însă deși era mai tare decât, râdea cu atâta poftă încât te tenta să bați din palme bucuroasă ca la fetele și mereu se apleca spre el și îl credeanta că nu e nimic deși, neposibilită adresa ei până atunci nici un cuvânt de certare. Vlăjganul avea ce avea el. Încleacă balustrada și luă la bucuria lui, la o masă unde se afla acum în limo ce el își scutura stăru de „otravă” cu scâmbă, simțind totuși călădată, câteva clipe plăcere de strigătul scuzelor, care stergeau ca un horet purtările respingătoare din luntrea.

Totuși îl tăie scurt, dar delicat oprindu-se din mișcarea scuturării și a lui privi.

— „Nu e nimic, nu e nimic domnule. Ești scuzat.”

Parcă ar fi spus: „Nu mă lași nici mă scuzat?”

Îi era simpatie însă mai mult decât suferit. Avea o voce caldă, o veselie comunicativă. Parcă spunea prin ea de vrea să îmbrățișeze toată lumea și pe bărbați și pe femei deopotrivă. Nu îi însă să lege vorbă cu el crezându-l pro

vulgar și prea îndrăzneț cu femeile ; periculos.

Se adresa mai la toți cei din bărci, și cunoscuți și necunoscuți cu gluma. Stătea deandoselea pe scaun, cu speteaza în față pe care avea rezemate coatele. I se părea simpatic mai cu seamă când își mângâia mâinile una pe alta și se uita la ele zâmbind, numai el știe de ce.

Ochii buni, blânzi și negri, de bolnav, în fața sănătoasă, puțin pistruiată și părțită de scare, atrăgeau neobișnuit de mult; aveau tristețea aceia caldă, sinceră și mângâietoare, nu învârtirea naivă și crudă, cu reflex de sticlă ai ochilor rotunzi de voinic iubitor de sport, care par a căuta numai mâncare și femei... Trupul voinic, în pantalonul subțire și lipit pe neoftitudul ce se tot mișca leșez pe scaun, stârnea dorința de a-l vedea alungând ori lupându-se. Era cineva căruiuă fără frică și-a fi destăinuit secretele, căruiuă te-ai fi jebuit spunându-ți durerile, cura le destăinuiești unui animal când n'ai pe nimeni; cineva care ai fi primit cu bucurie să-l ai de prieten și să pornești cu el într-o călătorie lungă și periculoasă. Cineva care simți că-ți va fi protector dar și sclav, care-ți amintești de iubirea câinelui, ori a unui sălbatec pe care l-ai scăpat de la moarte și-i dai un traic mult mai fericit. Când își observa nevasta însă, fi devenea nesuferit. Căci ea râdea de câteori râdea și vlăjganul. Numai nu intrase în vorbă cu el și nu-l imita, vorbind celor din bărci. Dar dragostea nevastei nu o văzu decât atunci când o altă barcă lovi chinga și-i împrescă din nou cu apă. Râsul amândorora și al nevastei și al vlăjganului deși nu era haticoritor și se năru mult mai nesuferit. De atunci minșese ea gustul acela suspect de vorbă și el începu să o hănuiască.

Puse oglinjoara în buzunar și se așeză în așa fel ca s'o vadă și pe ea și pe el. Fără să știe când, îi luă atenția o femeie frumoasă de dinaintea lui. Observând că și necunoscuta îl privește mult și atent își aduse aminte cât de bine îl arăta oglinda dar nu simți bucurie, ci silă. Nevasta nu mai ispoștea să povestească o întâmplare de pe când era domnișoară, iar vlăjganul îi fredona în spate pe când două broaste veniră lângă mal chiar lângă el hohotindu-i în nas. Luă privirile de pe necunoscută, zâmbi gânditor și începu să-i scrie numele, cu o scobitoare pe hârtia de deasupra fetii de masă.

— Ascultă, întrebă ea, jucând picioarele sub masă lângă ale lui.

Mă se pare că nu. Te văd distrat.

— Nu, nu, de loc, din potrivă, mă amuză îngânș el scriind: „Artur“ — acesta era numele lui — apăsă și cu cînda cu care ar scoate ochii unul care se răzbuță. Apoi se întoarse iar ca să-i poată privi pe amândoi dar rămase ca sin primul rând pe frumoasa de dinaintea lui care fuma țigară. Observă revede că nu e fumătoare, după felul stângaci cu care o ținea între degete, cum o ducea la gură și trăgea fumul. Vorbea așezat și serios cu cei de la masa ei: un bătrân și o altă doamnă. Simțindu-se privită întoarse capul și rămase cu ochii înțr'ai lui, cu mușchii feții încrămenți până ce el îi plecă în jos. Pentrucă lucrul curios nimic nu zâmbea la ea ci dimpotrivă, toată arăta o exprimare care dacă n'ar fi avut dulceața senzualității, ar fi îngrijorat pe oricine. Ascuzimea privirilor streinei în

care luca o veselie plăcută dar și înfiorătoare, îl pătrundea fulgerător, adânc și nesfârșit de mult; vorbea fără perdea, cuvinte pe care femeia nu le spunea decât când își îmbrățișează bărbatul, zăvorâtă într-o odăe cu stururile trase. Această furtună senzuală năvălită în ea, o mai văzuse în trupurile fetelor de la ferestrele internatelor, alte ori chiar de la cele ale caselor particulare, dar numai când se afla în tramvai ori într-o trăsură care-l înclepară... Patima ei senzuală, rar întâlnită, îi luă chiar gândul de la nevastă câteva clipe. Se întrebă scriind: „Artur“ cu scobitoarea strivită între dinți, dacă nu e prostituată. Pe acestea le știa însă că simulează, că-s superficiale. Ridică iarăși capul spre străină să se încredințeze de sinceritate și simțind o mișcare ascuțit de plăcută în gât, roși de plăcere, rămânând ca fulgerat, cu ochii înfiți în ea. Frumoasa îi vorbea înainte în gând și numai înceta să-l guste. Chiar începuse să-i miște buzele cum i-ar vorbi. Nevastă-sa povestind mereu, întoarse capul distrată și surprinzând-o cu expresia cea de față, curmă deodată istorisirea.

Rivala, precaută, reluă convorbirea cu cei de la masă, iar el privi la ammirajia dinprejurul său. Indispoziția bruscă a femeii lui, îl făcu să sburde de bucurie. Intrezări în fața ei un răs ironic și dureros. Numai nu putea pricepe de ce nu i-a venit în cap mai dinainte c'o poate scoate sigur din brațele increzătorului vlăjgan, prin gelozie și de ce n'a îmbrățișat cu privirile intenționate pe necunoscuta de dinaintea lui. Schimbarea rolurilor îi răcoarea inimă. Avea ocazie să o facă să simtă ușurător ca micodată, ghimpii geloziei. Râdea în sufletul lui de „neînvișul“ din spate care fredona mereu tremurând din picioare, zguduind balustrada și masa lui.

— Ascultă să vezi ce mi-a răspuns imbecilul, continui nevastă sa povestirea mult mai puțin însufletită, aproape în silă, poate numai pentru a întrerupe făcerea insuportabilă ce se făcuse între ei, în care cele două broaste râdeau mereu ușurându-i de astă dată sufletul.

— Te-a înjurat, îi răspunse el fără să știe ce vorbește, privind fără fereală necunoscuta.

— As, de unde — doar știi — mi se pare că ti-am mai povestit. În adevăr mi-a pus pe hârtia toată fierea care o avea în el, dar tocmai...

— Dragă — o întrepruse Artur — mărturisesti singură că mi-ai mai spus-o! Se vede c'o spui altuia! Pretinde aceluia căruiu-i vorbești să te asculte. De ce nu mă scutești pe mine măcar acum de...

— Măcar acum? întrebă ea întorcând capul spre femeia îndrăznețată, mușcată de aluzia bărbatului.

— Da, măcar acum. N'ai ce să vorbești, taci. Ne amuzăm mai bine privind.

Mai mult ca să i-o ia înaintea lui cu acuzarea decât din imboldul reproșului ea răspunse:

— Observ această chiar, observ. Tonul ei era ironic și apăsă.

— Ce observi, ce observi, protestă el prefăcându-se indignat.

— Că te distrezi, că te distrezi privind.

Citi pe fața lui o ură de răzbunător și se gândea la scandalul ce-l vor avea acasă. Incetul cu incetul deveni tristă, și părea că nu mai are poftă de nimic. Figura ei de condamnată la moarte îl făcea de răs și se sculă să plece dintre camenii care întorceau capul mereu spre ea. Când se uită la vlăjgan, acesta plecă privirile în halba de bere, cu gura plină de fum de țigară; nu trecu însă mult și-l ridică suflându-l în sus. Eșind dintre scaune, nevasta o luă înainte ca o vinovată, fără a se uita la seducători; numai nu ținea capul în pământ. Artur puse o țigară în gură și se îndreptă spre el nu atât pentru ca să aprindă, cât pentru a-i râde în nas și a-i arăta un dispreț de învingător. Era totuși intimidat de gândul că prin el întineriseră amândoi câteva momente.

Vlăjganul îi întinse țigara politicos, dar apoi renunță și-i dădu picul de chibrituri. În ochii bărbatului văzu un surâs ironic, dar în ciuda lui, prietenos și nepus de cald.

Pe când aprindea, seducătorul îi spuse ca un ton de spirit plin de dragoste și bunătațe dar la plural:

— Când veți mai avea nevoie de foc puteți să apelați și altă dată la mine.

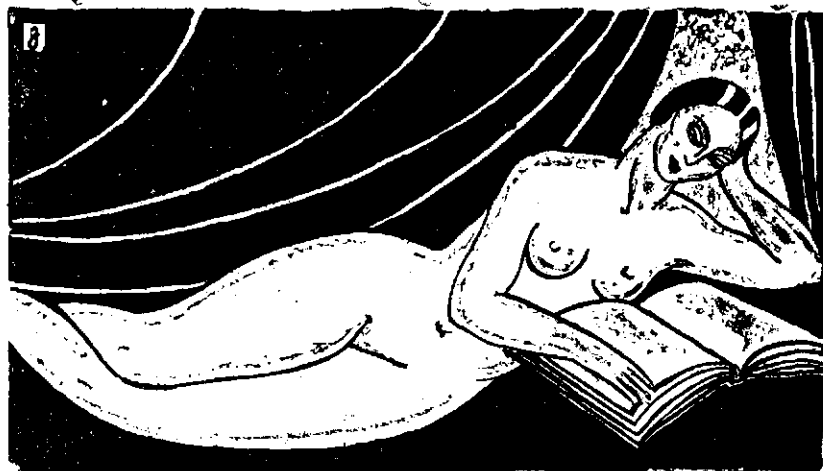
El pricepu aluzia și ghimpos, îi răspunse fără frică și înconjur, ca unui prieten pe care-l dojenește:

— Cu plăcere, numai că ar fi bine să-ți faci puțină reclamă și te cunoască și alți oameni stinși. De pildă scrie pe o bandă de hârtie „foc“ și lipeșteți-o pe frunte...

Vizatul prinse a râde în hohote, aplecându-se spre el cu mâinile în sus, parcă pentru a-l îmbrățișa, apoi dându-se pe spate și iar aplecându-se spre el.

Ochii și fața îi vorbeau cuvinte de ammirajie iar hohotele râsului păreau a plăuțe.

Dar pentrucă nu mai termina să se aplece în față și să se lase pe spate, răzând tot mai cu haz fără a scoate un cuvânt, lui i se păru batjocoritor și plecă iuțind pașii, să-și ajungă nevasta.

critica literara

NOUI EXERCITII DE LOGICĂ

Cititorii noștri își amintesc că încă din primul articol în care luam notă de intervențiile d-lor M. Eliade și Petre Comarnescu, ne mărgineam la o simplă analiză a articolelor d-lor din punct de vedere formal — fără să intrăm în fondul discuției, cum s'ar spune. Ne mărgineam să arătăm -- cu citate din scrierile lor, imposibilitatea unei discuții cu acești tineri, care (după opinia noastră pe care am căutat s'o justificăm) pornesc dela date necontrolabile, nu-și dau seama de existența unor nesațiate nuanțe acolo unde privirea lor slabă nu vede decât forme tari și simple, și se exprimă, din lipsă de exercițiu, aproximativ.

Când un om îți spune cu convingere: „eu sunt de cristal și mi-e frică să nu fac fructe”, nu mai încerci inutil să-i dovedești că un om nu poate fi de cristal și pe urmă, că un cristal nu rodește gutui”. Refuzi orice discuție — în cazul nostru despre „misticism” -- și te resemnezi să fii declarat „un om imposibil”.

Am crezut însă că ar fi un bun prilej, pentru cititorii noștri să facem câteva exerciții-examene de logică. De aci dezvoltarea pe care am dat-o acestor discuții subț unghiul lor formal.

A „discuta” serios fondul problemei ni se pare o monstruoasă la care nimănui nu ne poate obliga. În același spirit și cu aceeași grijă, ca pe un caz clinic de logică, dăm cele ce urmează. Convingerea noastră e că asemenea exerciții sunt mai utile decât plictisitoare „studii” gazetărești lirice despre „misticism”, „mistica statului”, „specificul național”, „fericirea socială” sau „filozofia stilului”.

Iată ce ne trimete acum, d. Comarnescu:

Domnule Redactor,

Pentru a vă putea răspunde afirmațiilor din ultimul număr, apelez la ospitalitatea revistei pe care o conduceți spre a publica răspunsul meu, așa cum a fost sortit să apară în pagina culturală a „Politicii”. Apelez la acest serviciu întrucât ziarul „Politica” și-a suspendat apariția și întrucât este vorba de o chestiune cunoscută cititorilor „Universului Literar”.

Petre Comarnescu

Iată răspunsul d-lui Petre Comarnescu:

În „Universul Literar” apărut Sâmbătă, d. Camil Petrescu dovedește încă odată că este un spirit imposibil, care exagerază și deplusează chestiunile cu o abilitate de copist leneș și fără memorie. Într'adevăr, scrie d-sa în „Politica” d. Petre Comarnescu își bazează un întreg articol pe o pretinsă afirmația a

mea, pe care o dă între ghilimele, anume că „sunt cel mai cult om”. N'am scris niciodată asta. D. Petre Comarnescu minte”.

D. Comarnescu nu minte pentru că nu poate minți niciodată. În schimb d-l Camil Petrescu în trei fraze scrie trei neadăvăruri cărora li se răspunde astfel:

1. D. Comarnescu nu își bazează articolul pe acea afirmație pentru că, în afară de ea mai sunt cel puțin cinci dovezi prin care și un citat din „Cetatea Literară”, foarte concludent, — din care dovezi reese clar că autorul lui „Mitică Popescu” este ilogic și imposibil, absurd și ridicol în discuțiile sale.

2. D. Comarnescu nu face simple afirmații pe care apoi să nu le poată dovedi. D. Comarnescu pentru a configura personalitatea plină de contradicții și absurdități a d-lui Petrescu s'a servit în articolul său „Un om imposibil” de citate și de discuții, pe care d. Petrescu le-a mai avut cu d-sa în fața mai multor persoane, a căror mărturie o poate oricând chema, spre confirmare. Astfel, utilizând lucruri scrise sau costite public de d. Petrescu, d. Comarnescu n'a făcut caz decât de elemente perisice în orice polemică.

3. D. Comarnescu a scris citatul articol: „D. Petrescu pleacă foarte des de la premise false”. De pila d-sa spune (nu scrie, d-le Petrescu): „Eu sunt cel mai cult om”, sau „dela generația dvs. mă aștept la orice”. („Pontica” din 6 Iulie). D. Petrescu scrie că redactorul „Politicii” minte. Mai mult, d. Petrescu scrie că d-sa „N'am scris niciodată aceasta” — că adică este cel mai cult om. — Din citatul d-lui Comarnescu reese clar că d-sa nu acuză pe d. Petrescu de a fi scris ei de a fi spus (adică verbal) acea părere excelentă despre sine însuși. D. Petrescu se arată lipsit de orice precizie în lecturile sale. Cât privește exactitatea declarației verbale a d-lui Petrescu, d. Petre Comarnescu o poate dovedi prin mărturia d-lui Tita Bobeș, avocat și critic teatral, care a asistat de la Capșa în care discuție. Domnul Petrescu, apostrofat de d. Comarnescu că se crede prea cult și prea inteligent, deși are atâtea lipsuri, a răspuns:

— „Nu numai că sunt cel mai cult om, dar sunt și cel mai inteligent”.

Dar oricine a citit mai multe articole de-ale d-lui Petrescu, s'a putut ușor convinge de lipsa de modestie a d-sale și de calificativele superlative ce singur și le decernă. Miile de pagini, pe care d. Petrescu le-a citit pentru a scrie „Danton”: poeziile cu care își sperta colegii, liceanul Petrescu sau neța declarație lin „Cetatea Literară No. 11-12, pag. 81, „sunt la noi singurul om de teatru care ar putea pune în scenă o dramă”, ce sunt altceva decât argumen-

te în favoarea nemodestiei acestui l. zolat?

Cine rămâne uituc, aproximativ, și neserios după acest răspuns nu este greu de văzut. În orice caz d. Petre Comarnescu nu poate fi acuzat chiar prin aproximație și zăpăceală de a fi un mincinos. Nu numai față de intelectualii, ci și față de oamenii de onoare, d. Petrescu se arată un spirit imposibil atât de ușor de combătut și desmințit, încât nici nu merită oboseala de a mai fi luat în considerație”.

Am dat răspunsul d-lui Comarnescu, întocmai cum l-am primit. Treacănd peste formă, care îl privește, distingem noi confuzii și ca să nu lungim discuția, să punem lucrul la punct în ordinea indicată de d-sa.

1) La punctul întâiu d-sa afirmă că a avut în articolul „Un om imposibil” „cinci dovezi” care după părerea noastră au existat ca atare numai în imaginația d-sale. În orice caz după cum vă puteți convinge recitind aliniatul din răspunsul d-sale, nu le precizează, nu le amintește, trece ușor peste ele. Să trecem și noi!).

2) Domnul Comarnescu recunoaște că s'a servit în articol: „de citate și de discuții pe care d-l Petrescu le-a avut cu d-sa în fața mai multor persoane, a căror mărturie o poate oricând chema spre confirmare”.

Aceste mărturisiri ale d-lui Comarnescu ne-ar scuti — în orice altă țară mai apropiată de meridianul Greenwich — de orice explicație.

Un om care în loc să se ocupe de ce scrie adversarul său în privința unei probleme se ocupă de afirmațiile făcute la cafelea, dovedește o neseriozitate surprinzătoare. Poate că d. Petre Comarnescu nu bănuiește gravitatea afirmației d-sale de la punctul doi. Ca să-și dea seama măcar pe departe de ea, să arătăm ce probleme pune o astfel de procedură:

a) este sigur d-sa că la cafelea se discută temeinic problema în chestiune (personal i-am atras atențiunea că niciodată nu „discut” probleme, serios la cafelea. Motivele reese chiar precizările noastre de mai jos).

b) Cum poate să fie cineva sigur că a reținut exact afirmația cuiva într'o discuție de cafelea?

c) cum poate să fie cineva sigur că a reținut exact propriile lui argumente.

d) cum poate să fie cineva sigur că a redat întocmai intențiile celui care vorbește când tonul singur poate schimba sensul unei fraze, (când îi spun unei femeii frumoase surâzând: „urâto!”

1) De fapt redăm articolul tot la stăruie ca să nu mai încapă măcar discuție.

I-am spus în realitate „frumoasă“, etc.).

e) D. Comărnescu vorbește senin de martorii pe care i-ar putea aduce. D. Comărnescu este elevul d-lui Rădulescu Motru. D. Comărnescu este unul dintre admiratorii d-lui Rădulescu Motru. D. Rădulescu Motru are câteva marote filosofice și psihologice în care stăruie de douăzeci de ani de zile. Una dintre ele este „psihologia martorului“ în care d-sa dovedește că trebuie să fim extrem de prudenți când cerem dovada martorilor, care au fost de față. Nici chiar în lucrurile cele mai sigure: povestirea unei scene, măsurarea din ochi a unei distanțe, numărul exact al unui grup de câteva persoane — faptul însuși de a fi văzut sau nu pe cineva — nu putem să luăm ceva drept dovedit după spusele martorilor. Dar d. Comărnescu invocă martori pentru o discuție teoretică. Prin urmare d-sa nu și-a învățat lecția, la cursul d-lui Rădulescu Motru. Prin urmare d-sa admiră pe d. Rădulescu Motru dar nu îl pricepe, ca elev de licență ambițios, grăbit și nesilitor.

Și pentru că în discuția aceasta ne gândim mai mult la cititori, decât la persoana d-lui Comărnescu, să mai cităm — chiar lungind discuția, încă un argument, în chestiile de martori, pentru că e prea frumoasă deși e datorită lui Anatole France. E o anecdotă, cu un copios tâlc filosofic.

Un mare istoric englez, spune Anatole France, se închisese într'un turn ca să scrie, neinfluențat de nimeni în douăsprezece volume „Istoria Angliei“. Nu avea lângă el decât o nepoată care culegea flori și nu primea de cât un pricteț istoric și el, cu care lua cafeaua.

Într-o după amiază, cum prietenul lui întârzie puțin, se uită pe fereastră să vadă de ce nu vine și observă de acolo de sus, lume strânsă jos și scandal... Privi deci curios și atent. Când prietenul său se urcă sus și începu să-și soarbă cafeaua, își dădu cu părerea în treacăt: Dar strașnică bătaie a mâncat portarul d-tale.

— Portarul meu a fost bătut? Te înșeli onorat confrate, el l-a snopit pe zarzavagiu.

Și au discutat două ceasuri asta. Pe urmă s'a oprit, și-a privit îngândurat cele 11 volume scrise din „Istoria Angliei“ și a surâs trist:

— E ceva dureros. Eu scriu volume întregi despre lucruri pe care nu le-am văzut și pretind că spun adevărul în bătaie și domniș trecute, când noi nu putem să știm exact ce s'a petrecut într-o întâmplare la care am fost amândoi martori.

Și a dat fetiței cele 11 volume ca să le ia ierbare din ele.

Am redat, cu vorbele noastre lipsite de strălucire, anecdota lui Anatole France dar socotim că i-am păstrat înțelesul.

Și d. Comărnescu vrea să dovedească prin aducerea martorilor care au fost de față“ (d. Tita Babeș „critic teatral“) cursul unei discuții de cafea, să reconstituie cu martori de ocazie replicile, sensul, culoarea, accentul (de aste nuanțe d. Comărnescu par'că nici n'a auzit vreodată) și preciziile unei discuții de cafea, când d-sa se exprimă atât de flaco în scris?

E cu puțință ca un om care a figurat ca

student, citește franțuzește și merge la cinematograful să invoace martori care au văzut cum se încerca ideile?

Ah, dacă această generație tânără ar fi învățat puțin mai multă carte, cât s'ar îndoi de ea însăși, de oameni și de întâmplări. Dar se pare că d. Nae Ionescu profesorul de logică nu și-a pierdut timpul (gazetăria e atât de absorbantă firește) să arate elevilor săi—și d. Comărnescu și d. Mircea Eliade a fost printre aceștia, valoare logică a argumentelor. E adevărat că d. Comărnescu se reclamă mai mult dela d. I. Vianu și Ștefan Nenițescu de cât dela d. Nae Ionescu.

3) Dar să venim la punctul trei (recitiți-l mai sus chiar în stilul d-lui Comărnescu).

Scrisese fraza asta, recunoscută:

„D-l Petrescu pleacă foarte des dela fremize false. De pildă d-sa spune: Eu sunt omul cel mai cult“.

Oricine înțelege de aci că am spus în scris că „sunt omul cel mai cult“. I-am răspuns că niciodată n'am scris asta și că „minte“. Imi răspunde că: am afirmat-o la cafea. A, bun! În cazul acesta nu mai minte cu intenție, minte fără intenție, minte din greșeală. Il trădează fraza, minte pentru că nu știe să scrie, minte pentru că se exprimă aproximativ. Nu știe că în românește verbul „a spune“ la indicativ prezent când se referă la un autor, fără altă indicație înseamnă a scrie; a afirma hotărât în scris:

„Ce spune Maiorescu despre beția de cuvinte? Ce spune Creangă despre Harap Alb? Ce spune Eminescu despre chestia evreească? ce spune Kant despre judecata sintetică? Ce spune Codul penal despre cei care falsifică o semnătură, un text?“

D. Comărnescu prin urmare dacă vrea să fie corect trebuia să scrie: d. Camil Petrescu a spus într-o zi la cafea. Și atunci nu mai putea invoca plecarea de la fremize false.

Dar dacă minte fără intenție numai pentru că scrie prost, d. Comărnescu falsifică absolut cu intenție. Noi nu îi cerem de cât să-și dea cuvântul de onoare — d-lui sau oricare dintre martori, d. Tita Babeș „critic teatral“— că replica noastră n'a fost de cât o simplă glumă. D-lui începuse o frază indignată:

— D-ta care te crezi cel mai inteligent om...

Pardon, i-am răspuns amuzat de naivitatea unui astfel de reproș: „și cel mai cult“.

Peste câteva zile conștiincios d. Comărnescu luat act la gazeta de această „declarație a mea“.

Cred că ar fi arestat pe loc, cu inteligența d-sale promptă și conștiincioasă și pe Baudelaire care povestea la cafea, ca să-l audă burghezii dela mesele vecine: După ce l'am omorât pe tata, i-am mâncat creierii. Cu puțin oțet și piper sunt foarte buni“.

Iată unde ajungi când ai mai mult spirit de agent secret, care denunță discuțiile de cafea și lucrurile văzute pe gaura cheii, decât spirit logic și știință de carte.

Și acum cred că nu mai e necesar să lămurim pentru cititorii „Universului Literar“ de ce ne desgustă înversunarea d-lui Comărnescu de a ne atribui că am

fi scris fraza ignobilă de aproximativă, de lipsită de conținut: „eu sunt cel mai cult om“, deși scrisesem net: „că sunt la noi singurul om de teatru care ar putea pune în scenă o dramă“. Nu despre modestie e vorba aci d-le Comărnescu — ci de lipsa de stil.

Un singur fapt în toate astea: că am fost foarte sever cu d. Gib. Mihăilescu deși cândva în „Cetatea Literară“ l-am citat. Nu era nevoie să alerge tocmai la Cetatea Literară, d. Comărnescu ca să găsească pasajii favorabile d-lui Gib. Mihaescu. Le putea găsi chiar în articolul din „Universul Literar“ în care îl criticam. Nici odată patima nu m'a împins până acolo în că să tăgăduiesc unui adversar și cel mai mic merit. Las d-lor Cezar Petrescu, Ion Dumitrescu, Comărnescu, M. Eliade, etc. acest trist procedeu.

Cred că n'a mai rămas nimic fără răspuns din cele „trei“ puncte.

Ba da, Pasajii ca acești: „d. Camil Petrescu este un spirit imposibil exagerază și deplăcează chestiunile“ — „Autorul lui Mitică Popescu este ilogic și imposibil, absurd și ridicol în discuțiile sale“ — „D. Petrescu se arată un spirit imposibil atât de ușor de combătut în cât nici nu mai merită oboseala de a fi luat în serios“.

Dar la asemenea lucruri nu se răspunde. E probabil că d. Comărnescu le crede cu sinceritate, ca și d-nii Mircea Eliade, Ion Dumitrescu, Cezar Petrescu etc., etc.

Când îi privești, — asemenea scriitorii — când citești asemenea afirmații înțelegi însă tot mai melancolic și mai convingător, toată zădărnicia cuvântului scris. Cea mai lamentabilă, cea mai tristă dintre zădărnici.

CAMIL PETRESCU

P. S. Dar nu. Un scrupul de iubitor al logicii mă îndeamnă să dau în întregime și articolul precedent al d-lui Comărnescu. Am vrea ca în mînca noastră să nu fie nici urmă de îndoială asupra corectitudinii afirmațiilor noastre. Redăm deci din „Politica“ în întregime articolul d-lui Comărnescu. Parantezele cu semne de întrebare și mirare sunt ale noastre:

„De trei numere, cititorii „Universului Literar“ au prilejul să urmărească pe d. Camil Petrescu, cum a provocat o discuție pe tărâmurile paralele cu chestiunea și în sfârșit, cum în al treilea număr a trecut la atac personal, împotriva unuia dintre reprezentanții tinerii generații, lăsând problema la o parte. Cât ne privește, noi am discutat și am adus argumente (!) în articolul publicat tot în această pagină „Generația de azi și obiectele aduse ei“.

D. Camil Petrescu ne-a răspuns, dar pe delături, dovedind încă odată că o discuție serioasă cu d-sa este imposibilă.

D-l Petrescu foarte des pleacă dela premise false. De pildă d-sa spune: „Eu sunt cel mai cult om, sau „dela generația dvs. mă aștept la orice“. Cu asemenea puncte inițiale se poate ușor înțelege că orice discuție cu d-sa este inutilă.

Noi spuneam, în articolul nostru pînă la altele, că generația de azi a întreprins cercetarea științifică a trecutului uitat(?) că a înțeles sensibilitatea metafizică(?) a neamului nostru și că „astăzi plastica și muzica, dansul și teatrul—nu trecutul, d-le Petrescu(?) nu mai sunt pe mîna diletanților“ (!?) La toate acestea d-l Petrescu răspunde că discuția merge greu fiindcă și eu sunt mistic, sau că pun problema cu saizeci de ani în urmă (deși în realitate arătăm numai înrăurirea curentelor ateiste, raționaliste, rămase și astăzi la unii oameni logici și pozitivi ca d-l Petrescu), ca și cum aceasta ar fi vina noastră și nu a d-sale, care ne așteaptă să ne gândim la oamenii de acum saizeci de ani cu saloane în care pozitivismul lui Auguste Comte era să devie un fel de religie sau cu doctori atești, ce-si făceau morminte fără cruce, încă din cursul vieții lor.

D-l Petrescu denunță ca simple afirmații, ceace noi socoteam știut de toată lumea (!?) Dar d-l Petrescu are dreptate. Uitasem că pentru d-sa Pârvan nu înseamnă mare lucru, cu toate că „Universul Literar“ condus de d-sa i-a închinat acestui mare om ultimul număr apărut. Uitasem, iarăși, că d-l Petrescu pretinde a nu exista decât la „Cetatea literară“. E drept, că apărând atât de rar uitasem de existența „Cetății“ și de d-l Petrescu, de odinioară. Vina este de sigur a noastră care l-am socotit pe d-l Petrescu în evoluție. Conducând o revistă populară, l-am crezut sociabil și civilizată, deci în stare să ducă o discuție. Tonul ultimului articol ni l-a arătat însă incorrigibil. D-l Petrescu dela „Universul“ este cel dela „Cetatea“. Ca temperament și ca idei, ce pornesc dela premise false.

Dar cititorul ar putea admira după cele spuse de noi, consecvența d-lui Petrescu. N-o are, însă nici pe asta iubite cetitor!

Fiecare își poate aduce aminte de felul categoric în care d. Petrescu nega valoarea, scriitorului Gib Mihăilescu.—De ce nu împorță.—Dar nu întotdeauna d. Camil Petrescu l-a negat pe d. Gib. Mihăilescu. Căci iată ce scria sub proprie iscălitură directorul „Universului Literar“, în „Cetatea Literară“ Anul I, No. 1 din Decembrie 1925: „Viața românească (Oct. No. 10, oferă un număr bogat cărnă nui lipsește decât un singur lucru esențial pentru o revistă: capitolul critic. Revista-magazin n'a jucat nici odată vreun rol cultural. Ce folos că publică romanul, atât de inedit ca factură, pe care d-l Ionel Teodoreanu l-a consacrat adolescenței sau nuvela „Intre porțelanuri“, a d-lui Gib Mihăilescu, dacă toate problemele literaturii noastre de astăzi te depășese?“ Concludent. Nu-i așa, d-le Petrescu?

Cu d-l Petrescu nu se poate discuta.

pentru că d-sa se știe perfect (?) și dela început cu dreptate. Noi totuși am încercat să discutăm cu d-l Petrescu. Și nu ne-a părut rău, căci acum avem ce istorisi, și altora. (Deci e vorba de discuție de cafeenea? N. R.).

Discutam (?) despre d. Gib Mihăilescu, pe care noi îl apreciem îndeosebi. Propunem (?) d-lui Petrescu o discuție! asupra dramaturgului Mihăilescu și asupra nuvelistului Mihăilescu.

Domnul Petrescu spune că d-sa nu a citit încă în volum piesa d-lui spectacolul dela Național în care d-l Mihăilescu poate să nu aibă nici un merit, regisorul și artiștii fiind principalii autori ai reprezentației. Concluzia? (A cui?) Gib Mihăilescu nu există ca autor dramatic, pentru că d-l Petrescu nu i-a citit piesa în volum?). Asupra nuvelistului Mihăilescu încercăm să discutăm(?) un sculptor al nostru, Sculptorul, om metodic, încercă cu însușirile nuvelii, ca să ajungă, firește la nuvelist. D-l Camil Petrescu spune, însă, că pentru d-sa nuvela nu există, în genurile literare. Discuția s'a închis. Cine a avut dreptate. Desigur, d-l Petrescu pentru care neexistând nuvela, nu există nuvelisti și deci nici d-l Gib Mihăilescu. Alta. Vorbind despre dramatismul vigurozitatea, monumentalitatea tipurilor lui Gib Mihăilescu, care în lucrări scrise fără stil, poate totuși construi tipuri atât de vii, d-l Petrescu a declarat că aceste atribute nu există, d-sa neputând urmări decât corectitudinea gramaticală a textului acestui scriitor. (N'ai priceput ce am spus d-le Comărnescu). Atributele acelea le pot da doar misticii, spune serios d-l Petrescu. Pentru mine Gib Mihăilescu și d-ta (ca admirator) nu există!

Înțelegeți de ce orice discuție (de cafeenea? Nu? Cred sincer că toate discuțiile de cafeenea când vor să fie serioase sunt imbecile. Nici una nu poate respecta condițiile logice. N. R.) cu d. Camil Petrescu este imposibilă. Hotărât, pentru d-sa nu există generație. (Da). Noi neexistăm.

2) Când vă souneam, când vă souneam... Domnule Comărnescu am scris-o de zece de ori în cronicile noastre: când un spectacol nou nu ne place prima bănuială e că a fost denaturat de interpretare, că deci nu poate fi făcut responsabil autorul. Că sînenă citirea textului rezolvă definitiv. „Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici“ de aceea l-am scris, ca să dovedim asta. Cum nu ne plăcuse „spectacolul“ Pavilionul cu umbre, din sermul critic am refuzat să-l condamnăm înainte de ceta piesa. Iată deci cum pricepe d. Comărnescu, chiar discuțiile de cafeenea. Și e încă furios că refuzăm „propunerile de discuție“.

tînd nu putem discuta cu d. Camil Petrescu.

E clar. Noi nu existăm. Noi nu scriem. Noi nu iscălim nici un articol. În lumea lui d-l Camil Petrescu există singur, întreg, rațional și perfect.

PETRU COMARNESCU

N. B. Acestea fiind spuse socotim inutilă orice discuție cu d-l Petrescu. Pentru cetitori însă ne credem datori a lămurii, într'un număr viitor, contribuția generației de azi (Care?) și în special a celei tinere în unele direcții pe care le-am socotit prea cunoscute ca să insistăm asupra lor (oh, oh). Vom numi pe cei reprezentativi.

Vom privi chestiunea nu numai în cadrul redus al literaturii, pe care d-l Petrescu probabil, din lene(?) și apreciază ca un progres al discuției, fiindcă d-l Nae Ionescu s'ar fi mărginit la el. O generație trebuie privită în complexul ei și nu numai în cadrul îngust al literaturii. Dar d-l Petrescu crede că dacă am ajuns la automobil e inutil să discutăm despre herghelile moldovenești de odinioară. Pentru un om pozitiv ca d-sa nu este de căt prezentul și încă un anumit prezent, care există (!?)

„Contentement passe richesse!“

P. COMARN.

P. S. Ei bine cari sunt cele cinci dovezi? Că am închinat un număr memoriei lui Vasile Pârvan? Dar dacă d. Comărnescu ar fi citit ce am scris despre Vasile Pârvan, ar fi știut că, totdeauna, dacă l-am socotit un mediocru scriitor, ne-am descoperit în fața eruditului de geniu, mare factor cultural, cărnă „Universul literar“ trebuia să-l pomencască memoria un an dela moarte. Ce-a dovedit d. Comărnescu, care nu prinde nici o nuanță, cu această „dovadă“?

O dovadă, cazul Gib Mihăilescu? Ați văzut mai sus?

Faptul că nu recunosc că, prin intervenția generației noi (?) „astăzi: plastica și muzica, dansul și teatrul nu mai sunt pe mîna diletanților“ (ah ferme-cătoare candoare!), e o dovadă că sunt „un om imposibil“? Și dacă ași recunoaște că muzica, plastica, etc., sunt pe mîna d-lor Comărnescu, Eliade și alții mai tineri de 28 de ani, n'aș mai fi: un om care nu se poate discuta etc.?

Asta numește d. Comărnescu o dovadă? Știe d-sa ce e aceea dovadă în logică. Și — încă odată care sunt cele cinci?

Credem în schimb însă noi, că articolele citate sunt în întregime — și meritau a fi citate ca atare — exemple de frazeologie aproximativă, pornită de la date necontrolabile, argumentând, fals și confuz, judecând global și patetic, bazându-se naiv de lucruri „știute de toată lumea“.

C. P.

LIVIU REBREANU : Horia, Cloșca și Crișan

În literatura noastră nu se poate vorbi despre un roman istoric, înțelegând prin acesta, acea epopeie concepută epic și realist, în care romancierul să concureze viața cu eroii scoși din zapisele „inscripțiile șterse și documentele prăfuite ale trecutului, cum a făcut polonezul Si-

ekievicz cari eroi să gîndească și să se miște aidoma timpului lor. Punând vina pe istoria noastră, care, nu că e prea scurtă cum s'a spus adesea, dar pentru că nu conține elemente culturale prea dezvoltate, viața culturală trăind numai în străntele ziduri de mănăstiri, nu poate pune la îndemână scriitorului care ar întreprinde o astfel de lucrare mijloace de a fixa complet și larg rama timpului pe care vrea să-l reînvie. Sau

pretextând ca scriitor că e foarte greu și imprudent să mai găsești un amănunt de viață eroilor creiași de ei înșiși, de istorie și de legendă, în literatura noastră nu găsim pentru acest gen clerici nume ca: Slavici (Din bătrâni), Sadeveanu, Radu Rosetti, Bucura Dumbrăvi, Constanța Hodoș, Becescu-Silvan (Valea Albă) cari când au conceput epice, din cauza lipsei de studiu cari dă putere lucidității, au sfârșit prin a da poem-

nuele istorice, iar când au conceput realist din cauză că n'au avut puterea de creație au descris mai mult, și-au amintit.

Despre d-l Liviu Rebreanu, putem spune altfel. D-sa a scris „Ion”, roman în care pentru prima dată în literatura noastră un scriitor nu se simțea înăbușit de materialul vast și robust al unui roman și nu se pierdea, ci de la prima pagină până în cea din urmă rămânea perfect lucid, stăpânind ca un veritabil creator. D. Liviu Rebreanu a conceput apoi realist, echilibrând complet viața punând amănuntul în joc singurul care colorează și însuflețește. Și chiar această cărțuie, de față cu toate că nu e decât o povestire istorică, prea istorică, prea seacă, prea simplă” după cum însuși autorul o caracterizează, păstrează totuși prin sobrietatea cu care e scrisă și prin luciditatea cu care e compusă calitățile de mai sus :

„Românii, care-l iubeau atât pe Horia și pe Cloșca, au fost siliți să asiste la torturarea căpitanilor dragi. Peste 2600 țărani din 419 comune erau de față la acest dureros spectacol. Mai întâi frân-

seră cu roata pe Cloșca începând de la picioare spre cap. I s-a dat mai mult de 20 lovituri până-și dădu sufletul.

Iar Horia trebui să privească oribila moarte a prietenului rămas credincios până la sfârșit. Horia se duse fără șovăire la locul destinat pentru supliciu. Dar cu dânsul isprăviră mai repede. După o lovitură care îi frânse fluierul drept, îi dădură îndată o lovitură de grație asupra pieptului.

Și căpitanii s'au sfârșit...”

Aceste rânduri recomandă foarte bine pe scriitorul epic cari ghicește efectul în fapte și nu în stil. Deaceia, după aceste considerații, ne-a desamăgit faptul că de unde ne așteptam ca sub titlul „Horia, Cloșca și Crisan” să dăm de pagini în cari să trăim prima svărcolire sângeroasă a țăranimii ardelenne, să simțim mișcându-se eroii ei desbrăcați de legendă, ca oameni, așa cum s'au mișcat în adevăr atunci, micul volum nu e decât o descriere curgătoare a tragicilor evenimente cu tendință de popularizare. Cunoșcând că în această carte d-l Liviu Rebreanu are destule elemente de cadru pentru un ro-

mân istoric ca : descrierea precisă a raportului social între răsvrățiți și nobili unguri, planul de luptă al căpitanilor, numele lor, portretul conștiincios făcut al celor trei, date și documente cari înrămează această revoluție, credem că această ar fi fost un bun proiect de roman istoric.

Ne place să credem aceasta cu atât mai mult cu cât în afară de romanul „Martirii” de Constanța Hodoș nu cunoaștem nici o altă încercare de a revizui aceste timpuri eroice.

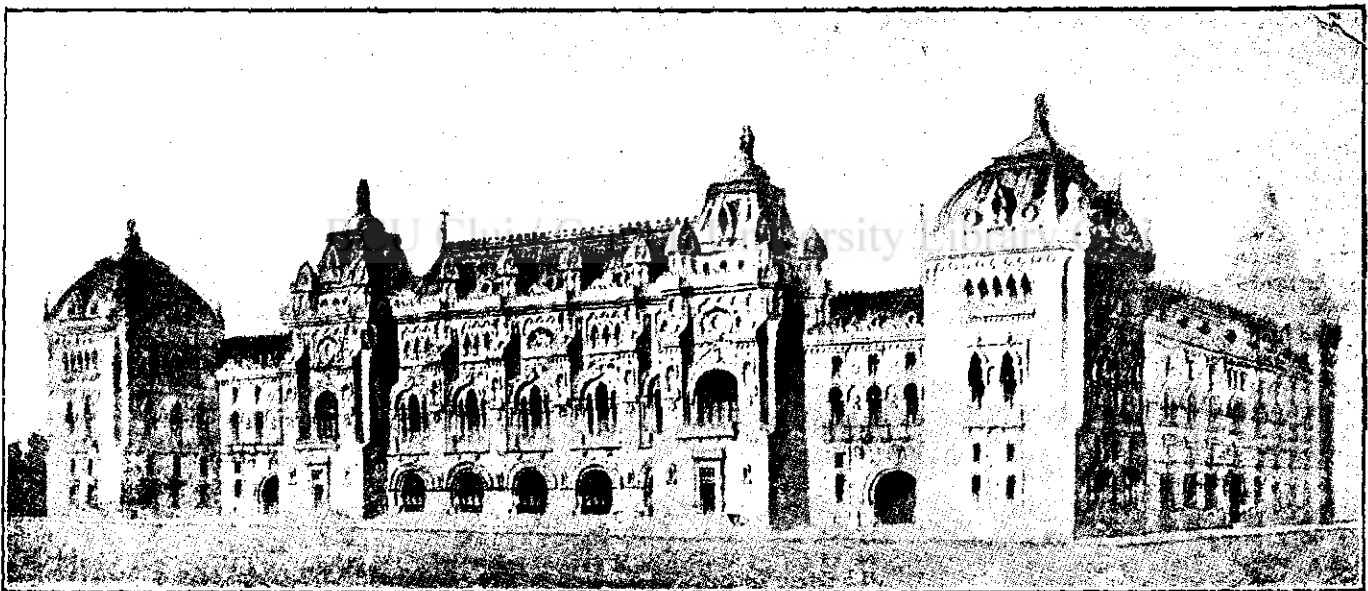
Și cu cât mai mult ne-am aștepta la d-l Rebreanu.

„Faptele, în toată golicinnea lor” în duioșează sufletele cele mai tari după cum însuși d-sa spune, dar trebuie să atragă întâi și apoi e de dorit să rămână. Or numai romanul o poate face aceasta.

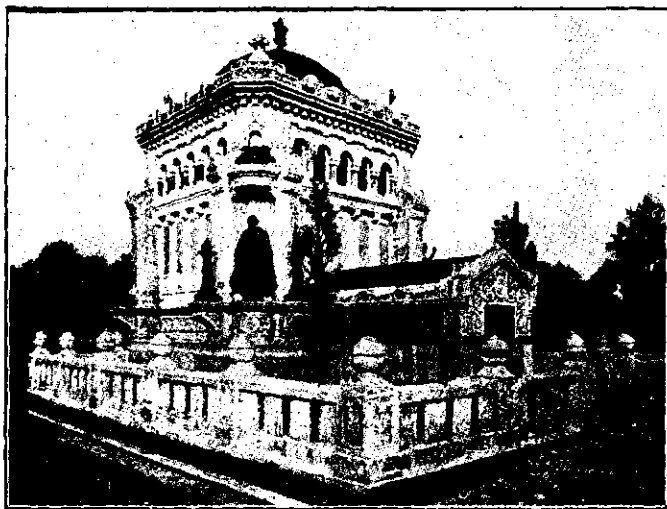
Trilogia lui Sienkiewicz e alături de Biblio pe masa oricărui țaran polon ce știe să citească.

Astfel, cartea d-lui Liviu Rebreanu e o lectură frumoasă și edificatoare pentru tineretul școlar mai ales.

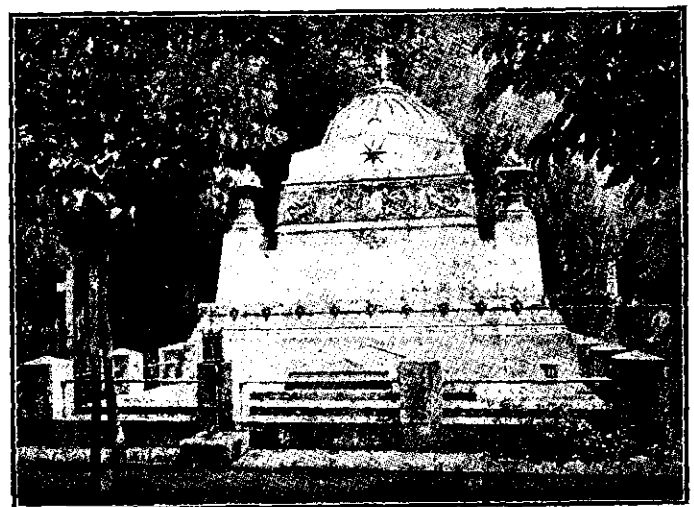
CONST. PĂCLE

I. MINCU.— Palatul municipal.

I. MINCU.—Mausoleul Evloghie Gheorghieff

I. MINCU. — Mausoleul Ghica

aşa şi-aşa...

polemici

Nu toate polemicile sunt inverşunate şi nu toţi polemicii îşi pierd cumpătul, ca bravul Mirccea Eliade. Sunt unele care dîmpotrivă amintesc procedeele festivoase ale extremului orient.

Bine înţeles cu un ton mai jos, cum se şi cuvine într-o ţară ca a noastră care e numai dinspre orient. D-nii regizori ai Teatrului Naţional: Soare Z. Soare şi Dumitrescu Bumbesţi au dat acest înălţător spectacol. Cel dintâi îşi începea o scrisoare la gazetă.

— Domnul Dumitrescu Bumbesţi, fermecător confrate, Pa! Puiule... Ia care celălalt răspundea afectuos şi familiar:

— Soare dragă, ești adorabil și te iubesc.

Ah cabotini, fermecătorii cabotini când încep să polemizeze.

Următoarea cugetare — iscălită de domnișoara Viorica St. Mihăilescu — se poate citi pe mormântul lui Mihail Eminescu:

*Necunoscut în viață, artist și după moarte,
Cu veșnicul tău zâmbet tu le înfrunzi pe toate.*

Da, o da, domnișoara Mihăilescu Viorica St.

EPIGRAMA

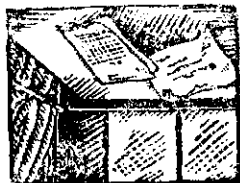
LUI HORIA FURTUNA

„Căci în România Mare
Este-o vorbă care sună:
Arta este ca o mare
Bântuită de... FURTUNA.

UNUI VANATOR

Că'n chestii de vânat e tare
Ne-o spune Iorgu. Dar să fie?
Când nici măcar atât nu știe:
De unde iepurele sare.

N. CREVEDIA

O PLANGERE

ADRIEN VÉLY

Domnule Director,

„Ați fost instalat în fruntea acestei case. Chiar astăzi v-ați luat postul în primire. Măine veți vizita serviciile de sub supravegherea d-voastră. Printre nenorociții cari sunt închiși aici mulți vor cere să vă vorbească. Ei vă vor spune că nu sunt nebuni. Unii dintre bolnavi își păstrează facultatea de a se dedubla. Boda lor nu-i împiedică să știe în ce loc sunt internați și cari le sunt tovarășii printre cari sunt siliți să-și târască viața lor nenorocită.

Una din formele nebuniei lor este în mod precis aceea de a striga sus și tare că sunt sănătoși la minte și că societatea a făcut din ei victimele unei nedreptăți. Cazurile acestea sunt foarte cunoscute și d-voastră le veți opune de sigur nepăsarea profesională, cu care ați știut să vă înarmați.

„Eu nu vreau să adaug plângerea mea tuturor acestor doleanțe. Ea nu va fi remarcată. Ar fi cel mai sigur mijloc de a n-o lua în considerare. Prefer să vă adresez scrisoarea aceasta. Nu mă îndoiesc, când d-voastră veți lua cunoștință de ea, că situația mea nu va izbi spiritul d-voastră de dreptate și că nu-mi veți acorda favoarea legitimă pe care v-o solicit.

„Aș fi putut să vă trimit ziarele cu datele de seamă asupra procesului meu, pentru ca d-voastră să deosebiți faptele cari au determinat măsura luată față de mine. Dar faptele acestea au fost astfel denaturate de președinte, procuror, medici, legiști și de însuși avocatul meu, încât mi s'a părut mult mai practic să vă dau substanța procesului, printr'un rezumat absolut obiectiv. Veți avea, de altfel, latitudinea de a controla veracitatea, referindu-vă, dacă veți crede de cuviință, la ucele dări de seamă.

„Sunt un savant de oarecare valoare. Am la activul meu mai multe descoperiri, cari au fost folositoare nu numai țării mele, dar întregii omeniri.

Persoanele, care mi-au dovedit cea mai mare împotrivire, sunt primele cari le-au recunoscut. Din nenorocire curiozitatea omului de știință este adesea cauza nefericirii sale.

„Am fost totdeauna atras de studiul problemei vieții. Ce-i viața în realitate? Cari sunt originile ei? În ce condițiuni se poate manifesta? Cari sunt condițiile cari o fac să dispară? Eu mă înverșunaj să desleg aceste chestiuni diferite. Ca și toți predecesorii mei, n'am fost destoinic să percep taina ce înconjoară primele două, adică însăși definiția vieții și a originii ei. Pentru ultimele două; condițiunile unde se manifestă viața, condițiunile cari o fac să dispară, eu am fost cel mai fericit dintre cercetători. Isbutisem să stabilesc analiza, apoi sinteza exactă a acestor două feluri de condițiuni.

„Expunerea experiențelor mele în privința aceasta, depășește limitele unei simple scrisori. Mi-ar fi de ajuns să vă spun că reușita lor îmi pune în mâini o putere care nu mai fusese încă dată nici unui om. Știind cum se manifestă viața și

cum dispare, aveam, chiar prin această mijlocul de a o păstra la înfiint. Nu mai era decât o formulă de stabilit. Asta fu un joc de copil. Eram acum în stare a suprima opera morții.

„Descoperirea era formidabilă. Ar fi fost o nebunie s'o destăinuiesc, s'o pun la dispoziția publicului. Nemurirea nu e cel mai mare rău ce poate să se abată asupra oamenilor? Un om care a devenit nemuritor, un om care știe, că nu va muri niciodată, nu-i o forță pierdută? Ce vor deveni activitatea, ambiția, gustul muncii din clipa când viața nu va mai fi limitată, din clipa când nu vom mai tremura la gândul operii întreprinsă prin sfârșitul neprevăzut al unei cariere totdeauna prea scurtă? Nemurirea nu era atunci mult mai grozavă decât moartea? Avui înțelepciunea să renunț la gloria pe care descoperirea aceasta ar fi răspândit-o asupra numelui meu și păstrei pentru mine secretul de temut.

„De ce n'am fost mai înțelept? De ce n'am fost până la sfârșit înțelept? Pentru ce n'am avut tăria să rezist momeli viclene, care-mi oferea talismanul cel creștesc și de care puteam dispune cum vream? Leacul pe care-l compusei după formula mea era la îndemâna mea; n'aveam decât să-l înghiț și deveneam numai eu singur, cel puțin nemuritor. Rezistai mult timp ispitei. Vai! a fost mult mai puternică decât voința mea. Într'o zi, într'o clipă de rătăcire, am înghițit conținutul fiolei rătăcătoare. Deabia am făcut imprudența asta fatală, când soția mea pătrunse în cabinetul meu, soția mea, căreia nu-i spusese nimic asupra cercetărilor mele și a reușitei lor, soția mea, pe care o adoram, și, imediat, îmi dădui seama de groznicile urmări ale faptului ireparabil, pe care l-am săvârșit.

„Mă condamnasem să-mi văd soția murind sub ochii mei. Ceace întrefine, ceea ce purifică dragostea pe care o ai pentru o tovarășe dragă, este să sperii că vei muri înaintea ei. Speranța aceasta nu-mi era îngăduită. Aveam senzația că nu-mi voi putea privi deacum încolo soția, fără ca ea să nu mi se arate numai decât însemnată de unele stigmatate distrugătoare ale morții.

„Oh! nu depindea decât de mine ca să-i dau nemurirea, a cărei povară mi-o asumasem eu. Dar înțelesei bine că e tot așa cu iubirea, ca și cu activitatea, ambiția, actul muncii, care nu-și are tăria decât din granițele ce-i sunt impuse de moarte, că trebuie să te grăbești a iubi pentru că ști că dragostea nu va ține decât un timp. Ca toate celelalte rațiuni de a trăi, nemurirea ucide dragostea.

„Dilemă înspăimântătoare, și din care nu puteai să ieși decât prin moartea violentă, care îmi rămânea la dispoziție, a pucai revolverul îl descărcam asupra soției mele, care se prăbuși, lovită de moarte. Il îndreptai asupra-mi, dar n'am reușit decât să mă rănesc greu. Am fost readus în simțiri, arestat și vindecat.

„La instrucție, la desbaterile Curții cu jurați, m'am străduit să lămuresc cazul

literara

oseama de cuvinie

b a z a r

caricatura zilei

REZON

AȚI VOI UN SOȚ CELEBRU ?

Foarte amuzant subiectul temei, care a fost dată celor treizeci de fete ale unei școli din Columbia (Missouri).

Iată chestiunea la care trebuiau să răspundă tinerile americane :

„Văți plăcea să luați în căsătorie pe faimosul colonel aviator Lindbergh ?”

Iată desigur un subiect bine făcut pentru a inspira condeiele feminine ; și cele o sută treizeci de fete au răspuns cu ardoare... Dar nu toate au răspuns „da”, și se impunea ! Șasezeci și trei dintre ele au lăsat să se vadă că ele iubesc un domn care nu e de loc Lindbergh. Alte douăzeci, a căror inimă părea liberă, au răspuns cu toate acestea că celebrul aviator nu e un tip pentru ele. Șase l-au găsit prea expus și au remarcat pe drept că ar fi prea tinere pentru a rămâne văduve. Șaptesprezece, caractere timide, s'au temut că un om așa de popular nu și-ar face femeia fericită.

Poate că și în America se zice ca și în țara lui Numa Roumestan, cordialul erou al lui Alphonse Daudet, „bucuria orașului tristețea casei”.

Un om prea sărbătorit de lume n'ar putea să fie prea amabil acasă la el. În fine, alte trei domnișoare s'au exprimat că ele n'ar putea concepe căsătoria cu un om așa de celebru și că n'ar putea fi cunoscute decât ca simplă femeie a lui.

Evident, Lindbergh este un personaj covârșitor, care ar eclipsa intrucâtva pe doamna Lindberg și ar fi neplăcut pentru o femeie când ea are și amor propriu.

În scurt, n'au fost decât douăzeci și nouă de fete pentru căsătoria cu celebrul aviator mondial, douăzeci și nouă dintre sută treizeci !

UNDE A LUAT NAȘTERE MARSILIEZA

La Strasbourg, 4, piața Broglie, în casa baronului Dietrich, dar imobilul a dispărut de mult timp, ori, când trupele franceze au intrat în vechea cetate istorică, în Noembrie 1918, sa pus o pancartă la casa purtând Nr. 2, care pancartă spunea că aici era leagănul Marsiliezei.

Această ușoară eroare a fost rectificată. Cu toate acestea se poate ceti pe fațada Băncii franceze care se ridică pe acelaș loc ca și vechea locuință a primarului strasburgic :

„Aci stătea odinioară casa unde, Marsilieza a fost pentru prima oară cântată de Rouget de Lisle, la primarul Dietrich la 26 Aprilie 1792”.

Marsilieza pare să aibă o sută treizeci și șase de ani. Nu este tocmai așa de tânără.

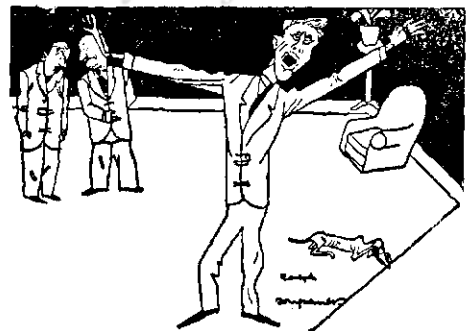

— Doriți ca fiul Dvs. să se facă chirurg ; — s'ar fi mai nemerit să-l faceți un bun expert contabil ?

— Da. Dar n'are talent la aritmetică ; greșeste toate operațiile.

(Dimanche illustrée)

APTITUDINI

— Nu înțeleg cum cu o astfel de voce, fiul Dvs. nu s'a gândit să facă cinema. (Life)

LA CLUB

— Da domnule, se joacă în acest moment, — îndrăznesc s'o spun, — în nume, o partidă !

— Ah ! da..., o belotă desigur ?

(Judge)

Într-o zi, într-una din vânătorile sale, Victor Emanuel, regele Italiei, întâlni un țaran care, văzându-l cum din două scuturi omoară două prepelițe, se apropie de el și-i zise :

— Vânați bine D-tră !

— Nu prea rău, răspunse regele.

— Așa dar, ați putea să mă scăpați de o vulpe care-mi mănâncă puii ?

— Nu mă tocimesc prea mult.

— Dacă-mi faceți treaba asta vă voi da două băneuțe.

— S'a făcut, zise regele.

— S'a făcut, răspunse țaranul.

— Ei, bine ! mâine dimineață, voi veni cu câinele meu și te voi scăpa de vulpea d-tale.

— Bateți mâna !

Regele bătu mâna țaranului și a doua zi revine cu câinele de vânătoare, prinse vulpea și o omori.

— Slavă Domnului !

— Ai perdut cele două băneuțe.

— Iată-le, zise țaranul

Regele le luă.

— Ah ! zise el, iată primii bani pe care iam câștigat !

Și făcând să sune monedele în mână, adăugă :

— Ce plăcere să primești bani bine câștigați.

A doua zi, în schimbul celor două băneuțe ei dăruie femeii țaranului o rochie, un colier și cercei.

Într-o vitrină a unei librării parisiene figura, alături de diverse documente balzaciene, un portret a lui M. Charles Léger.

Două dame „foarte bine” trecând pe lângă librărie se opriră, priviră, și una din ele arătând fotografia zise celeilalte :

— Bizar, eu n'am mai văzut niciodată pe Balzac cu un astfel de cap.

Desigur, Doamnă, desigur.

meu. Am rugat pe judecători să mă condamne la moarte. N'am fost înțeles ; nu puteam fi înțeles. Fui declarat nebun, și fui închis în această casă.

„De când tânjese aici, am încercat de mai multe ori să-mi pun capăt zilelor. Am fost supravegheat ; fui împiedecat. Supravegherea asta ajunsese atât de strânsă, încât orice încercare nouă de sinucidere imi fu interzisă.”

„Cândți-vă, domnule director, că eu sunt nemuritor, că orice eventualitate de moarte naturală mi-este refuzată, decât aceea de a mă omori. Lămuririle mele desigur că vă vor convinge. Veți ști acum că nu sunt nebun. Fie-vă milă, faceți să fiu pus în libertate, ca să pot să mă lovesc. S'astădată în plin și să fac să reîntre în viața mea în neant.”

carti redactate în extrase

IMPARATUL FRANTZ IOSEF INTIM

Otto Ernst

Născut în 1830, ocupă tronul Austro-Ungariei la vârsta de 18 ani și domni până la adânci bătrânețe însemnând cea mai lungă domnie în cursul celor mai adânci prefaceri. Deși atins de senilitate după 1905 el continuă să rămâie pe tronul Austro-Ungariei unde-l surprinse marele război de care nu-și mai da bine seama. Se stinse abia după intrarea României în acțiune

Din scrisorile lui intime răscolite abia acum în arhivele secrete ale casei de Austria și ale Statului austriac, adevărate confesiuni involuntare, scoase la iveală pentru prima oară de d-rul Otto Ernst încercăm să-i schițăm portretul sufletesc și viața lui intimă.

Copilăria lui a fost copleșită de furlurite și excesive pregătiri. Invață de timpuriu limba germană, franceză și latină pe care nu le cunoștea bine nici odată. Inotul, călăria, scrima, „plimbarea”, etc. toate îi fură predate cu maximum de diligență. Dar pentru nimic nu avea talent de fel. Un singur lucru știa să facă bine: pe soldatul.

Toți copiii se joacă de-a soldații, dar când se fac mai mari, își caută alte ocupațiuni. Dar cel ce se naște arhiduce sau împărat, continuă toată viața jocul acesta. Franț Iosif o făcu din toată inima.

Înainte cu puțină vreme de stirea lui pe tron, mama sa, arhiducesa Sofia, o femeie cu inimă și minte, îl trimise pe câmpul de luptă din Italia. Serise feldmaresalului Radotzky:

Foarte onorate d-le Feld-mareșal,

Incredințez mâinilor dv. credincioase tot ce am mai scump, sângele vinelor mele.

Fii călăuză fiului meu pe calea ce urmași, el va merge cum trebuie și cu cinste — fii pentru el ca un tată, căci este un brav și onest băiat și pasionat din frageda copilărie pentru viața militară. Dar prezența lui să nu vă incomodeze de fel și tatăl lui dorește să dispuneți de el cum veți crede, alăturându-i pe feldmaresalul locotenent conte Wrateslav. Fiul meu vă va spune câtă însuflețire îmi inspiră gloria și bravura dv. și a trupelor dv. și cât de mult vă admir, etc...

Dar curând împăratul Ferdinand semnă renunțarea sa la Olmütz și Franț Iosif care împlinise 18 ani fu chemat pe tronul Austro-Ungariei.

În 1856—7 tânărul împărat călători la Venetia devastată ca tot nordul Italiei de soldatoska austriacă și încercă să îmblânzească de formă acele maniere ale ocupantului care creează o urită faimă în Europa. În fond el care cunoștea perfect de bine operațiunile cabinetelor negre, confiscările de averi și bastonadele aplicate până și celor mai distinse artiști — pentru că au fost prilej de manifestaiji patriotice, nu se sinchisea de loc de toate acestea. Se simțea prea mult

soldat pentru a lipsi de astfel de plăceri pe subalternii lui, numai așa, în interesul unui popor pentru care nu încerca nici un sentiment și nici o părere alta decât de a-l păstra între celelalte națiuni supuse monarhiei lui.

Poliția și spionajul bine organizat erau arme de prima calitate. Franț Iosif le îndruma personal. Li prămea rapoartele cu interes și plăcere, pretinzând detaliu nou. Dar acea formidabilă poliție condusă de împărat nu știa în genere mai mult decât să bată, să șicaneze și să exploateze viața socială și politică a popoarelor oprimate, dar îi scăpa multe de cele mai adeseori și din această parte împăratul avu multe surprize.

În 1885 cu ocazia unor turburări neprevăzute, Franț Iosif interveni personal:

**Împăratul către președintele de consiliu
Tisza**

Buda-Pesta

Dorese ca repetarea exceselor prelungite trei seri să fie energie împiedicată. Vă rog să vă puneți în legătură cu comandantul de corp spre a avea la dispoziție trupe în număr suficient.

Oricine ar fi plecat din armata lui, trebuia să renunțe definitiv la orice legătură, la orice titlu acordat de el. Astfel procedu cu fratele său Maximilian, când acesta plecă pe tronul Mexicului cerându-i în plus să renunțe și la calitatea de membru al familiei Habsburgilor, și cu Ferdinand de Cobourg când acesta, cu sprijinul Rusiei, primi oferta tronului bulgar. Împăratul telegrafic ministrului de externe.

Vă rog să nu uitați că Prințul Ferdinand de Cobourg va trebui să renunțe la calitatea de ofițer înainte de a pleca în Bulgaria (1877).

Ferdinand de Cobourg scrisese împăratului o scrisoare plină de venerațiune, de supunere și de umilință prin care-l

rugea pentru cazul că soarta l-ar obliga să renunțe la noul post (cum s'a și întâmplat N. R.) să-i lase mângâierea de a-și termina zilele în rândurile armatei austriace.

Cu ocazia unor procese contra unor ofițeri vinovați, soldatul care a fost Franț Iosif a intervenit, apărându-și camarazii.

FUNCȚIONARUL „DIVIN”

Mai mult decât toți Habsburgii Franț Iosif avu convingerea neștrămutată în esența divină a misiunii lui, crezu realmente în grația lui Dumnezeu în ceea ce-l privea ca împărat și rege.

Dela început scopul suprem al lui a fost să domnească. Toată lunga lui viață și-a consacrat-o acestui meșteșug pe care-l deprinsese ca un artist dar în mod strict tehnic și cu o siguranță de somnambul. Era un virtuos în ce privește mecanismul guvernării. Se perfecționase în chip birocratic, funcționa perfect. Miile de hârtiuțe ce redacta zilnic sunt o mărturie vie de felul cum lucra în toate direcțiile fără odihnă, fără oboseală, fără greșeli, fără capricii.

Pe masa lui de lucru găsea în fiecare dimineață — se scula regulat la orele 5 dimineața — o notă detaliată de tot ce avea de făcut în cursul zilei, minut cu minut. Nimic nu lipsia, dela proiecte de legi sau probleme politice importante, până la onomastica sau boala vreunei înalte persoane de care el singur trebuia să se intereseze.

Scrisa astfel zilnic felicitări, condoleanțe, scrisori, ordine, comunicări familiare, cereri de informație, rezoluțiuni, adnotațiuni, întrebări, toate în acelaș scris; toate parafate F. J. drept orice semnătură. Dacă în program era între altele: mâine onomastica reginei cutate, împăratul adăoga: rog preparați-mi textul unei telegrame în franțuzește. Orice text comandat, îl revedea și-l corectă. Din zecile de mii de foi presintate lui nu există una pe care să nu se afle urma scrisului lui, fie și numai o virgulă, dar era un semn că a trecut pe sub ochii lui înainte de a fi expediat.

Franț Iosif nu a vrut să se servească

nici odată de telefon. După multe intervențiuni, a aprobat să se instaleze un post în camera aghiotantului său, dar receptorul la ureche nu l-a pus nici odată. De telegraf se servea în schimb zilnic și mult. Până și în comunicările interioare, în palat.

Era un desăvârșit burocrat și cunoștea foarte bine toată șurubăria de cancelarie.

Ori unde s'ar fi găsit lucra zilnic cu aceeași regularitate, sculându-se la aceeași oră. Citea tăeturile din ziare, parcurea chiar ziare întregi și unde grăsea că trebuie să intervină, telegrafia. De exemplu :

Președintelui de consiliu Prințul Windischgraetz, Viena

Sper că răspunsul la interpelarea Bianchini în chestia zvonurilor de mobilizare contra Serbiei va fi sever și că nu veți uita să blamați expresiunea „trupele croate”.
Cap Martin 5. II. 1894 orele 11.40 F. J.

Răspunsul sosi prompt:

Am onoarea a aduce foarte respectuos la cunoștința M. V. că voi răspunde interpelării în ședința de mâine și voi blama energic expresiunea incriminată.

Windischgraetz

În ziua următoare ordinul împăratului era executat întocmai, iar ziarele înscrise, publicau că zvonurile au pornit din surse sârbească și au fost lansate de un ziar englez, adăugând că primul ministru le-a respins energic, afirmând că monarhia nu nutrește nici o intenție față de integrității Serbiei și blamând expresiunea „trupele croate” aplicată corpului 13 de armată imperială și regală, etc.

Cel mai perfect funcționar superior de control era împăratul. El știa ce se petrece până și în Maramureș, „regiune ascuțită și azi ca una din cele mai pășunite din Europa”. (Opinie recentă, care vine numai a străinătății N. R.).

În afacerile de stat era neinfluențabil, cum îi răspundea fratelui său Maximilian pe care înainte de a pleca în exil, îi numise guvernator al Lombardiei :

„Nu-ți pot cere să aprobi tot ce am zis că trebuie să ordon, dar țin să fiu sigur de un lucru, că tot ce voi hotărî să fie executat cu zel și că orice împotrivire ce s'ar putea ivi nu va găsi o încurajare în gândul că tu nu ești convins de oportunitatea ordinelor mele”.

În politica externă era deasemenea abilitist. Citea rapoartele diplomatice și cunoștea mai bine ca oricine toată gama mijloacelor și formulelor de politeță. Toată politica era pentru el compusă din ființe desăvârșite, menite să-i execute ordinele. Pentru el, principiul constituțional care diviza puterile în stat atribuindu-le datorită de a domni fără a-i recunoaște dreptul de a guverna, era lipsită de viață. Cum, să fie el șeful de stat și chiar constituțional, de a-și controla statele, de a controla totul, de a hotărâri, de a comanda ?

Poporul se credea condus de legi, pe împăratul se simțea obligat să fie

autocrat. Și în această situație, împăratului nu-i plăceau decât soldații și funcționarii buni. Personalitățile politice nu-l atrăgeau de loc. Când un ministru, Trefort, își permise să emită o opinie politică, împăratul se irită : — Auzi, un ministru al meu să facă politică ? ! Unde vom ajunge astfel ?

Schimbările de ministrii sau guverne îl plictiseau. Nu le înțelegea rostul.

Asemenea evenimente pentru Franț Iosif erau „schimbări în personal”. Ungurii îi dădeau multe supărări, nu erau pătrunși de spiritul lui de ordine, se purtau ca niște școlari neascultători. Nimeni nu-l irita mai mult ca desordinele interne. Cu prilejul vizitei reginei Natalia a Serbiei, niște studenți croați aclamând-o în fața unei biserici, împăratul ordonă revocarea șefului poliției.

Pe ziaristi nu-i putea suferi, de altfel ca toată familia lui.

ȘEFUL FAMILIEI

Franț Iosif nu domnia numai asupra Austro-Ungaria ci și asupra Familiei de Habsburg care forma un adevărat stat în stat, ceva mai vechi decât monarhia cu două capete. Și rudele sale îi dădeau adesea tot atâtea griji, tristeți și dificultăți ca și popoarele sale. Spre bătrânețe numeroșii membri ai Casei de Austria îi deveniră streini și era fericit dacă în cursul unui an nu izbucnea vreun scandal care să alimenteze cronica mondană a presei europene.

În exercitarea îndatoririlor sale de șef suprem al familiei de Habsbourg, Franț Iosif punea exact aceeași mănunchiozitate și rigiditate cași în aceea de șef al statelor sale. Cu propria-i mână redija până și asemenea invitațiuni :

Împăratul către A. S. I. și R. Prințul moștenitor Rudolf la Luxemburg

Vom avea plăcerea să te vedem, pe tine și pe Ștefania, la dînen, Sâmbătă după sosirea noastră, în strictă intimitate.

Mai ales când era vorba de vreun dînen al împărătesei Elisabeta, „Sisi”, cum îi zicea el, se ocupa singur de toate invitațiile. Formalismul lui excesiv, se aplica fără excepție când unieul său fiu, Rudolf, își anunța vizita, la Godollo, împăratul îi răspundea în numele împărătesei, că de oare ce dânsa era acolo adevărata castelană, „Maman” îi acorda cu plăcere ospitalitate pentru o noapte ; cât pentru rest, se înțelegea că va locui la Buda.

Nici un membru al familiei de Habsbourg nu putea pleca în concediu mai mult de o zi fără permisiunea împăratului. Telegrafia dispozițiuni în această privință, după cum telegrafia unei rude întrebând-o de niște țigări primite sau altelea interesându-se de un poney oferit cadou, conform obiceiului lui, unei micii nepoate.

Între împărat și împărătesă era o prăpastie peste care însă el știu toată viața să întindă punți de o corectitudine clasică. Erau între ei prea mari deosebiri spre a fi încercat să se apropie. De aceea spiritul romantic, superior al Elisabetei o împinse în călătorii nesfârșite, o doamnă Bovy încoronată. Călătoria mai mult incognito cu accentele

lui Heine și cântecele populare neo-grecesci în inimă. Căsnicia aceea imperială conținea o tragedie pe care Franț Iosif, total lipsit de sensibilitate, nu putea s'o birne, dar robust și gentleman, se acomoda perfect. O trata cu o indulgență și curtoazie care nu cunoștea marginii. Nici odată — el nu s'a împotrivit fanteziilor împărătesei, oricât de stranii i-ar fi părut. Ea avea o natură poetică, iar împăratul îi realiza orice dorință, poate fiindcă n'o iubea.

În formalismul lui rece și sec, el corespundea des cu împărătesa, cu fiicele lor și alte rude apropiate, dar numai telegrafic și vorbea mai multe despre timp, manevre și alte lucruri puțin potrivite. Nici soția, nici fiul, nici fiicele lui nu-l încălzeau cătuși de puțin ! Neobosit controla viața tuturor membrilor familiei și le da ordine.

Împăratul către A. S. I. și R. Arhiduce Franț Ferdinand

Mulțumesc pentru scrisoare și felicitări. Autorizez călătoria în Suedia.

„Maman mi-a telegrafiat din Menton unde rămâne o zi”.

Legătura lui cu Elisabeta, cea femeie enigmatică, de o esență mult superioară, îi complica viața fără să i-o turbure. Puterea aceasta incoloră și decolorantă a firei lui se simțea în toate raporturile lui familiare. Urmărind pe împărătesa în călătoriile ei nu nita să-i telegrafieze exact fluctuațiile termometrului și starea lui. Dar numai atât. Se interesa însă de etapele ce făcea „Sisi” și-i telegrafia, respectându-i numele sub care călătorea adesea incognito :

„Nu pot din nefericire autoriza nici traversarea Dardanelor, nici șederea la Smyrna”.

„Puteți ancora la Kum Kale și vizita Troia dacă nu e nici o primejdie pentru... contesa Hohenems (pseudonime al împărătesei)”.

Dar cu toate aceste griji ale împăratului, sau poate unde ele erau lipsite de orice sentiment, destinul tragic al Elisabetei de Austria fu să se împlinească într-un loc de înaltă civilizație, pe malul lacului Geneva, unde ea căzu sub pumnul anarhistului italian.

Franț Iosif se deosebia mult și de frațele său Maximilian care era o fire simpatcă, idealistă, populară, deși avu absolut aceeași educație ca el. Dacă l-ar fi iubit desigur că nu iar fi permis aventura mexicană în care a pierit. Dovada răcelei față de Maximilian o dădu nu numai prin ștergerea lui din rândul membrilor Casei de Habsbourg, dar și prin uitarea lui tocmai când acela ar fi avut mai mare nevoie de sprijinul său în Mexic.

Maximilian intră în Mexic în Mai 1864.

Războiul de succesiune era în toi. Spiritul lui romantic nu avu nici o resursă pentru problemele grele ale împărăției ce i se oferise, și astfel la doi ani după izbânda aboliționistilor nordiști, rebelii mexicani îl executară la Queretaro, sub „cerro de la campana” unde Maximilian căzu seninși tragic, în mijlocul micii trupe cu care mai rămăsese. Moartea lui nu-l împiedică pe Franț Iosif să primească pe Napoleon III să lucreze ca de obicei și să plece îndată la vânătoare.

Maximilian a ridicat faimosul castel Miramar pe o stâncă aridă, cu o grădină de basm. Il locui cel dintâi și muri în chip tragic. Il locui o cumnată a lui al cărei bărbat pieri de asemenea în mod feros.

Îi urmă Ștefania, soția prințului moștenitor Rudolf care fu victima dramei dela Mayerling și în fine ultimul Habsbourg care-l locui fu Franț Ferdinand a cărei soartă identică, deslănțui războiul mondial din care marele imperiu austro-ungar eși fărâmițat și familia de Habsburg detronată.

Arhiducele Ioan Orth fu deasemenea un exemplu deosebit al familiei Habsburg. Prin natura sa provoacă mai mult ca toți pe împărat să transforme Casa de Austria într-o adevărată închisoare. Era un revoltat și într-o bună zi evadă pe vasul Santa Margherita și după ce colindă pe coastele Americii de Sud, părăsind Buenos Ayres la 10 Iulie 1890, spre Montevideo, se zicea, el dispăru pentru totdeauna.

Rudolf însă, fiul împăratului și moștenitorul direct al tronului, a fost eroul cel mai de seamă al familiei. Răceala dintre el și tatăl lui era notorie. Împiedicat mereu să se manifesteze, la 35 ani Rudolf încetă de a se mai supune. Debordant de viață, Rudolf alunecă pe o pantă și comise acte ce nu se cunosc încă dar care-l duseră la sfârșitul tragic dela Mayerling.

După teribila tragedie în care unicul său fiu, moștenitorul sfântului tron al Habsbourgilor pierise, împăratul, singur stăpân pe el în acele ceasuri, redactă singur minciuna oficială către Curțile europene:

Adânc îndurerat vă informez că Rudolf a murit subit azi de dimineață în pavilionul de vânătoare dela Mayerling, probabil în urma unei hemoragii interne.

OMUL DESBRACAT

În dosul frazelor lui cele mai impersonale Franț Iosif era totdeauna egal cu el însuși și apare din toate miile de scrisori, fie că sunt datate 1853 sau 1903, cu

aceleași defecte și calități, cu aceleași mărimi sau micimi.

Omul acesta, ajuns încă în viață personaj istoric, a avut o singură dragoste—dacă se poate numi astfel legătura lui cu d-na Caterina de Kiss-Schratt pe care împărăteasa o agreea și o invita adesea să dîneze în trei la Burg. Împăratul corespundea cu ambele femei în același timp și uneori semna cu același pseudonim, Megalotis, sau Francisc Ioseph, pentru amândouă. Omul nuanțelor, el le telegrafia în felul următor:

Împăratul Austriei către M. S.

Împărăteasa Austriei, la Corfu.

Am sosit la Budapesta în perfectă sănătate. Timpul e foarte frumos dar rece.

D-nei Caterina de Kiss-Schratt

la Ischl

Ați sosit bine la Ischl și cum vă aflați?

Împărătesei îi da noutăți despre sine, prietenei îi cerea vești despre dânsa d-na Schratt a fost o femeie distinsă, simplă și inteligentă.

Ea dădu prilej membrilor scandalosi ai familiei de Habsburg să nu mai tremure în fața împăratului și toți se simțiră obligați să coboare și mai mult în lumea moravurilor comune.

Franț Iosif a fost credincios d-nei Schratt toată viața care prin tactul și modestia ei nu-i stîrbi de loc marele prestigiu ce-l avea.

Pe lângă acea singură femeie prietenă, împăratul avu și un prieten unic: pe Albert de Saxonia căruia se destăinuia uneori cu o francheță nimitoare. Cu caracterul său de o rigiditate inflexibilă, el nu-și îngădui toată viața decât aceste două parțiale supape de siguranță.

S-ar putea crede că Franț Iosif care a trăit în lungă viață atâtea tragedii familiare era un fel de erou de roman, ca Pileas Fogg al lui Jules Verne, care rămânea implacabil și rezista tuturor încercărilor sorții. El era însă un om care își accepta soarta cu răceală, indiferență și plictiseală. Orice s-ar fi întâmplat, datoria lui era mai presus de orice: ședința continua, în fața oricărei grozăvii Aceasta era „arta” lui de a domni, singurul scop al vieții lui lipsită de orice pasiune.

După 1900 primele semne de senilitate îl fac să scape frâncle din mână tot mai mult și căzu în marea apatie care fu preludiul declinului său fizic și ultimele rămășițe de voință cădeau în neant. După aproape 70 ani de domnie-corvoadă neîntreruptă, războiul mondial îl găsi gârbov și senil la aceeași masă de lucru. Se simțea obligat de propria-i imagine și demnitate să-și pulverizeze ultimele resturi de viață în slujba imperiului. Nu-și mai da seama de cele ce se întâmplau, dar sta nedeslipit de biroul său cu hârtii dinainte îngrămădite, turmentat de congestia pulmonară în care agoniza.

O întregă după amiazi rămase neclintit la „postul” său, în comă. Trebuind să-l smulgă cu violență și să-l ducă pe sus în patul morții, el protestă:

— Am treabă încă, trebuie să mai lucrez!

VANATORUL PASIONAT

Dacă n'ar fi fost împărat, Franț Iosif ar fi fost cel mai fericit vânător și nimic altceva. În fiecare toamnă își acorda o lună de concediu și pleca la Ischl exclusiv pentru vânătoare.

Costumul lui era renumit: o pereche de bocanci nituiți, pantaloni scurți de piele, lăsându-i genunchii descoperiți, un veston verde și un fetru mititel cu pământul tradițional pe o parte. El nu cunosc alt costum „civil”. În acel costum sta la pândă, entreera munții împădurii și dormea în colibe.

Revenind într-o zi dela o vânătoare, fără suită, însoțit de unicul său prieten Albert al Saxoniei și de marele Duce al Toscanei, împăratul opri o căruță săi ducă până la Ischl. Ajunși acolo, împăratul bine dispus îl întrebă pe țaran:

— Știi pe cine ai transportat? Eu sunt împăratul Austriei. Și eu sunt regele Saxoniei, spuse prietenul său Albert „iar eu, edaose al treilea vânător, sunt marele duce al Toscanei”.

— Și eu, replică țaranul întăritat că în loc să-l cinstească râdeau de el, sunt împăratul Chinei!”

Dacă unicul lui prieten Albert nu venea într-o toamnă la Ischl împăratul îi făcea o lungă dare de seamă cinegetică foarte precisă și amănunțită când venea el, se ferea de orice vizite înalte și telegrafia ministrului:

Dacă sosește o cerere de vizită din partea regelui Italiei, vă rog remarcăți că am invitat pe regele Saxoniei la vânătoare în munți și că vizita italiană înainte de 15 Oct. ar fi inoportună.

Numeroase telegrame de ale lui se feră exclusiv la isprăvi cinegetice.

Toată lumea care l-a cunoscut ca vânător era de acord că se pricepea de minune.

R. A.

